

ZIN EN ONZIN VAN GAS

Opbouwwerk Brussel 111

GEEF ALTERNATIEVEN EEN KANS

Inhoud

Editoriaal	1
De Gemeentelijke Administratieve Sancties – een introductie	3
Waarheen met de openbare ruimte?	7
Home street home – Studiedag over daklozen en openbare ruimte	12
Home street home – De tentoonstelling	16
Maatregelen schieten hun doel voorbij in de Alhambrawijk	18
Interview met Fabian Drianne	
Positieve Aandacht voor overlast bij de vernieuwing van openbare ruimte	22
Herstelrecht in Brusselse wijken – Is er een alternatief voor de Gas-boetes?	28
Zin en onzin van GAS – De debatten	39
De gemeentelijke administratieve sancties – Veel nadelen, welke voordelen?	49
Memorandum van het Brusselse GASPLATFORM	
Je rechten ten aanzien van de politie – Interview met Mathieu Beys	51
Colofon.	58

Editoriaal

Het systeem van Gemeentelijke Administratieve Sancties (GAS) blijft de gemoederen beroeren. De titel van dit themanummer suggereert reeds dat het in het debat lastig is onvoorwaardelijk voor of tegen te zijn. Dat komt onder meer omdat politici in de GASwetgeving zinnige en onzinnige ingrediënten behoorlijk door mekaar hebben geklutst, sommigen in hun ijver om zich rechts en flinks te profileren, anderen in hun ijver om zich niet door rechts te laten voorbijsteken, maar allen in hun haast om in te spelen op de roep van een maatschappelijke onderstroom naar rust en orde. De GAS-wetgeving lijkt dan ook meer op een halfslachtige cocktail die in de tijd almaar uitwaaiert en die men, het systeem eigen, naar believen in alle richtingen kan hanteren. Dat blijkt ook nu weer, na de zoveelste wetwijziging: bestuurders met de flinksheid hoog in het vaandel zeggen, cijfers in de hand, dat het systeem werkt aangezien er al minder boetes moeten uitgeschreven worden. Nu nog de uitwassen er uit halen en klaar is kees. Bestuurders met een slechter geweten gaan dan weer bepalingen van het systeem almaar creatiever omzeilen.

Hoe kijken doorsnee burgers tegen de GAS-reglementering aan? Met de overgrote meerderheid van GAS-boetes wegens 'inciviek' gedrag zijn zij al jaar en dag vertrouwd. 82% van de boetes in de Brusselse zone West in 2013 hadden bijvoorbeeld betrekking op verkeersovertredingen. Ook voor andere objectief vaststelbare onaangenaamheden zoals wildplassen, hondenpoep en sluikstorten bestaat een ruim draagvlak voor administratieve afhandeling. Het rechtvaardigheidsgevoel van doorsnee burgers heeft het wel moeilijker met de hoogte van de boetes. Ook het sanctioneren van "uitwassen" van het systeem getuigt in hun ogen van een keizerkoster mentaliteit: vuilniszakken te

vroeg buiten gezet, frietje gegeten op de trappen voor de kerk, te kleine confetti gestrooid, dat soort zaken. Daarnaast maken ze zich zorgen over de ijver waarmee en de manier waarop men de stouteriken op het spoor probeert te komen. En dan zijn er de burgers die zich als groep door het systeem gevisieerd voelen. Jongeren bijvoorbeeld zijn grootgebruikers van de openbare ruimte maar zijn daar niet al te graag gezien omdat ze zich er (nog) niet als consumenten gedragen. Uit de cijfers blijkt dat een verwaarloosbaar deel van GASboetes naar jongeren gaat. Wat niet is kan natuurlijk komen, door een verdere verlaging van de leeftijd bijvoorbeeld, waarbij we trouwens op de belangrijke kwestie stoten van de uitholling van het jeugdrecht en de daarin verdisconteerde principes van pedagogische en beschermende aard.

De meeste kritische geluiden in het debat rond de GAS-wetgeving komen uit de hoek van middenveldorganisaties en intellectuelen. Zij wijzen op de vele uitwassen waartoe het systeem aanleiding geeft. Daarmee maken ze niet, zoals wel eens wordt beweerd - "Komaan zeg, niet flauw doen" - van de wetgeving in haar geheel een karikatuur. Deze uitwassen zijn in hun ogen niet zozeer spijtige onvolkomenheden als wel symptomen van grote onzorgvuldigheden in de verdiscontering van principes van de rechtstaat in het systeem zelf. De schending van Montesquieu's principe van de scheiding der machten is in dezen het meest gekende bezwaar. Verder is de GASwetgeving een vorm van parallelle rechtspraak en het is zeer de vraag of hiermee de burgerlijke vrijheden gediend zijn. Ook voor dit bezwaar kunnen we bij Montesquieu terecht. De vrijheid van de burger houdt volgens hem politiek gezien in dat hij in veiligheid kan leven, veiligheid die in

zijn opvatting nu net afhangt van de kwaliteit van het strafrecht. In plaats van die kwaliteit te verbeteren is er nu het GASsysteem dat, ironisch genoeg, een antwoord probeert te geven op de alomtegenwoordige roep naar veiligheid. Een derde belangrijke punt van kritiek is dat de Gaswetgeving het recht op vrije meningsuiting en vereniging aantast waardoor de spelregels van de democratie in het gedrang komen.

Dit alles gezegd zijn er verschillende redenen waarom het opbouwwerk zich in het GASdebat hoort te mengen. Ten eerste op grond van overwegingen inzake sociale rechtvaardigheid. Het opbouwwerk is actief in wijken waar het GASsysteem een belangrijke hefboom is om specifieke vormen van overlast en onveiligheid te beheersen. Vooral hier komt het haastwerk en het ongeduld om met bepaalde situaties af te rekenen om de hoek kijken. Een weldenkend deel van de bevolking vindt GAS een adequaat antwoord op de hoge concentratie van overlast in deze wijken. Maar het is wel dat deel dat overlasterisaties – bijvoorbeeld ‘hangen’, lawaai, weerspanningheid, nethed... definieert. Voor zover dat gebeurt zonder betrokkenheid van geviseerde personen is het risico groot dat men vervalt in moralistisch gekleurde, vage en eenzijdige omschrijvingen. GAS is ook schatplichtig aan een tijdsgeschied die focust op individuele verantwoordelijkheid en weinig begrip opbrengt voor maatschappelijke contexten waardoor bepaalde feiten zich laten begrijpen. Voor de weinig bemiddelde bewoners van armoedebuurtten, waar het GASsysteem zich van meet af aan als alternatief opdrong voor het falen van justitie, dreigt dus bijkomende stigmatisering en criminalisering.

Ten tweede blijft de mogelijke aantasting van fundamentele rechten en vrijheden voor organisaties als samenlevingsopbouw zelf niet zonder gevolgen. Met name het organiseren van tegenspraak via het voeren van collectieve acties is wezenlijk voor opbouwwerk. Voor zover GAS ruimte laat om uitingen van burgerlijke

ongehoorzaamheid, verzet en tegenspraak te criminaliseren is het een aanslag op de democratie. Of juist gezegd: het is een aanslag van de democratie als bestuursvorm op de democratie opgevat als sociaal en politiek leven. Het onderscheid komt van de Franse filosoof Jacques Rancière die het in dit verband heeft over een democratische paradox: omdat de democratie als sociaal en politiek leven de democratie als bestuursvorm voortdurend in vraag stelt en bedreigt, moet de laatste de eerste (bvb via GAS) onderdrukken. Tot op heden hebben we op dat punt nog niet veel hinder ondervonden. Maar ook hier: wat niet is kan komen. Het opbouwwerk heeft er dus alle belang bij om zich aan te sluiten bij de brede beweging in het middenveld die aanstuurt op een grondige evaluatie en bijsturing van het systeem in overeenstemming met de fundamentele rechten en vrijheden.

Ondertussen ervaart het opbouwwerk op het terrein dat mensen die meest kans lopen op overlastboetes er vaak ook grote voorstanders van zijn. GAS houdt voor hen de belofte in de kortste weg te zijn naar een decente woon- en leefomgeving. Niemand die hen dat zou willen ontzeggen. Dat enkele breed gedragen aspecten van de regelgeving het lastig maken andere meer kwestieuze aspecten als valkuilen voor de langere termijn aan de publieke opinie te verkopen, mag geen reden zijn om zich dan maar van die opdracht te ontslaan. Strategisch zal men vooral moeten inzetten op alternatieven voor de dominant bestraffende aanpak waar GAS van doordrongen is. Precies op dat vlak hebben het opbouwwerk en andere vormen van wijkgericht werken een aantal troeven in huis. (ast.)

De GEMEENTELIJKE ADMINISTRATIEVE SANCTIES

EEN INTRODUCTIE

Bart Van de Ven¹

AANLEIDING

Door besparingen, hervormingen en andere prioriteiten (o.a. inbreuken op het verkeersreglement) midden jaren '90, konden lokale vrede- en politierechtbanken veel vastgestelde overlastfeiten niet meer bestraffen. Bijvoorbeeld hondenpoep en nachtlawaai bleven zonder gevolg. Deze straffeloosheid werkte enigszins het onveiligheidsgevoel in de hand. Als oplossing hiervoor werd op 13 mei 1999 het systeem van de gemeentelijke administratieve sancties in ons rechtsbestel geïntroduceerd via het artikel 119bis van de Nieuwe Gemeentewet. Het had als doel de gemeenten de nodige ruimte te bieden een handhavingsbeleid uit te stippelen om haar plaatselijke reglementen en vorderingen meer afdwingbaar te maken. Daarnaast gaf het de gemeenten ook de mogelijkheid sneller te reageren op problemen van lokale aard zoals de 'kleine' criminaliteit of feiten die niet strafrechtelijk kunnen vervolgd worden maar binnen een maatschappelijke context voor ergernissen kunnen zorgen.

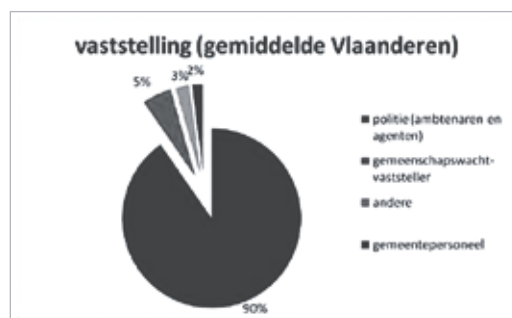
DE ESSENTIE VAN GAS

De wet omschrijft GAS als volgt: "Een Gemeentelijke Administratieve Sanctie is een maatregel met een repressief karakter, die door een orgaan van actief bestuur wordt opgelegd door middel van een eenzijdige rechtshandeling als reactie op een inbreuk op een rechtsnorm of een publiekrechtelijk voorschrift."

De Gemeentelijke administratieve sanctie is dus een overlastboete die een gemeente of stad kan uitschrijven om op te treden tegen overlast.

De openbare overlast "heeft betrekking op, voornamelijk individuele, materiële gedragingen die het harmonieuze verloop van de menselijke activiteiten kunnen verstoren en de levenskwaliteit van de inwoners van een gemeente, een wijk, een straat, kunnen beperken op een manier die de normale druk van het sociale leven overschrijdt". Men kan openbare overlast beschouwen als lichte vormen van verstoring van de openbare rust, veiligheid, gezondheid en zindelijkheid.

Aanvankelijk mochten alleen politie- en hulpagenten inbreuken vaststellen. Een gemeenteambtenaar bepaalde daarna de sanctie. De federale overheid vond echter dat ook gewone gemeenteambtenaren vaststellingen moesten kunnen doen. Begin 2001 verscheen een koninklijk besluit dat aan de gemeentesecretaris, een gemeente- of provincieambtenaar die bevoegdheid gaf. De gemeenteraad kan nu ofwel de gemeentesecretaris, ofwel eender welke ambtenaar met een diploma hoger onderwijs aanduiden.

Bron: Vvsg, Brussel, *Samenvattingstudie toepassing GAS*, 2011, 12pp.

De gemeenteontvanger komt echter niet in aanmerking. Dit is logisch gezien de administratieve geldboete ten voordele van de gemeente geïnd wordt.

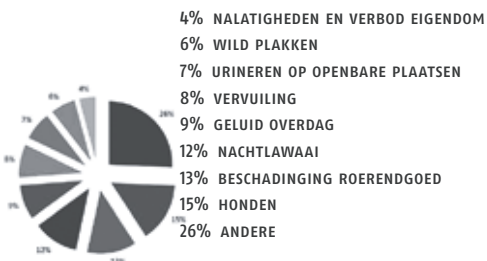
OPEENVOLGENDE WETSWIJZIGINGEN

In de loop der jaren werd het wetsartikel nog vele malen gewijzigd. De wijzigingen van 2004 breiden het toepassingsgebied van de administratieve sancties uit, o.a. op verschillende strafrechtelijke inbreuken, waarvan sommige worden gedepenaliseerd (uit het strafwetboek gehaald). Andere inbreuken worden beschouwd als de zgn. gemengde inbreuken die door het parket uit handen kunnen worden gegeven aan de gemeente teneinde hier een administratief gevolg aan te geven. In de periode na de wijziging in 2004 verschenen er nog verschillende omzendbrieven die sommige feiten dan wel depenaliseerden, repenaliseerden en opnieuw depenaliseerden, tot ergernis van bijvoorbeeld sommige politieambtenaren. Eveneens een wijziging uit 2004 is dat het palet ambtenaren dat vaststellingen kan doen, aanzienlijk wordt uitgebreid. Een derde wijziging is de verlaging van de minimum strafbare leeftijd naar de strafrechtelijke minderjarigheid, tot 16 jaar in 2004.

Verschiedende categorieën inbreuken worden gedefinieerd. De eerste categorie zijn deze die zijn opgenomen in het gemeentelijk politiereglement. Het gaat over reglementering betreffende openbare rust (grasmaaien, ijsventer, vuur maken,...), openbare veiligheid (honden aan leiband, werken die hinder veroorzaken,...) en openbare gezondheid (sluikstorten, wildplassen, voetpad sneeuwvrij houden,...). Deze kunnen vastgesteld worden door agenten en politieambtenaren, gemeentelijke ambtenaren, gemeenschapswachten en bewakingsagenten met aangifte-

bevoegdheid. De tweede en derde categorie behandelen de lichtere en zwaardere (al dan niet) strafrechtelijke inbreuken. Wat deze twee categorieën betreft, worden schade aan roerend en onroerend goed het meeste vastgesteld. Maar ook beledigingen, bedreigingen, lichte slagen en verwondingen, vandalisme, diefstal,... zijn gedepenaliseerde en / of gemengde inbreuken. Deze kunnen wel enkel vastgesteld worden door een politieambtenaar of -agent en worden in de meeste gevallen door het parket afgehandeld.

MEEST VOORKOMENDE INBREUKEN IN VLAANDEREN (TOP-3 GEMEENTEN)

Bron: Vvsg, Brussel, *Samenvattingstudie toepassing GAS, 2011, 12pp.*

Omdat bij de toepassing van de wetswijziging in 2004 een aantal praktische problemen waren opgedoken, werd op 20 juli 2005 een reparatiewet aangenomen om dit recht te zetten. Het gaat hier voornamelijk om de minderjarigen beneden de 16 jaar, die door de wetswijziging van 2004 niet langer in aanmerking kwamen voor beschermingsmaatregelen. De verplichte bemiddeling voor minderjarigen wordt dan ingevoerd. Daarnaast bleken sommige termijnen te kort om werkbaar te zijn zodat ook hier een aanpassing noodzakelijk was. Elke gemeente was en is vrij dit systeem toe te passen. In 1999 was dit slechts 10% van de Belgische gemeenten.

In 2013 stelde Milquet dan een aantal nieuwe wijzigingen voor, die op 1 juni 2013 met een grote meerderheid in het parlement werden gestemd. De meest bekritiseerde wijziging is de verlaging van de minimumleeftijd naar 14 jaar. De nieuwe wet voorziet eveneens de mogelijkheid om voor verschillende gemeenten binnen eenzelfde politiezone één politiereglement aan te meten. In Brussel staat dankzij deze aanpassing de deur open naar één reglement voor heel het Brussels gewest. Verdere wijzigingen zijn de verhoging van het minimumbedrag voor meerderjarigen naar 350€ en naar 175€ voor minderjarigen. De gemeenschapsdienst als alternatief op een sanctie wordt ingevoerd met maximum 30 uur voor meerderjarigen en 15 uur voor minderjarigen. Het palet vaststellende ambtenaren wordt nogmaals uitgebreid. Nu kunnen ook provinciale en gewestelijke ambtenaren en personeelsleden van autonome overheidsbedrijven inbreuken vaststellen. Nieuwigheid is ook de onmiddellijke betaling bij foutparkeren door niet in België verblijvende personen. In het eerste voorstel van Milquet werden ook spijbelende minderjarigen strafbaar. Dit werd echter snel weer ingetrokken na protest van jeugdsector en middenveld. De nieuwe wet stelt ook dat de gemeentelijke bemiddelaar onafhankelijk moet zijn. De bemiddeling mag dus niet meer gedaan worden door de sanctionerend ambtenaar. Bij het opstarten van een procedure voor minderjarigen kan de sanctionerend ambtenaar opteren om eerst de ouders op het matje te roepen om hen te vragen welke opvoedkundige maatregelen ze zullen treffen naar aanleiding van de overtreding. Hierna kan de ambtenaar het laten. Dankzij de wetswijziging van 2013 kan de burgemeester ordeverstoorers een plaatsverbod opleggen van één maand, verlengbaar met twee maanden.

overzicht top-3 overlastfenomenen per gemeente die GAS toepast (naargelang voorkomen)	%
A. KLASSIEKE INBREUKEN	30,89%
geluid overdag	8,90%
urineren op openbare plaatsen	7,33%
nalatigheden en verbod eigendom	4,19%
openbaar domein	4,19%
parkeerovertreding	3,66%
private eigendom	2,09%
vuurwerk	0,52%
B. MILIEUGERELATEERDE KLEINE OVERLAST	35,60%
B.1. vervuilen openbare weg	32,46%
zwerfvuil en sluijstorten	8,38%
sluikstoken	2,09%
voederen dieren openbaar domein	0,52%
honden (oa. lawaai en hondenpoep)	15,18%
wildplakken	6,28%
B.2. Inzamelregels huishoudelijk afval	3,14%
afvalinzameling	3,14%
C. GEMENGDE INBREUKEN	30,37%
D. DIVERSE INBREUKEN	3,14%
TOTAAL	100,00%

Bron: Vvsg, Brussel, *Samenvattingstudie toepassing GAS*, 2011, 12pp.

TEGENGAS

Hoewel de GAS-wet al meer dan 10 jaar wordt toegepast, kwam er vooral protest vanuit het middenveld en de jeugdwerksector naar aanleiding van de laatste wijziging. De leeftijdsverlaging en de timing van de aankondiging – net voor de gemeenteraadsverkiezingen in 2012 – zorgden er voor dat het GAS-systeem plots een hot item werd binnen het publiek en politiek debat. Het middenveld reageerde met een zelden geziene felheid. Meer dan 213 organisaties schaaften zich achter een manifest tegen het repressieve systeem. Verschillende protestacties vonden plaats en in verschillende steden zagen anti-GAS-platformen het levenslicht. De voornaamste argumenten tegen de GAS zijn de volgende:

- De GAS zijn een schending van de scheiding

der machten. De gemeente definieert de overlast, stelt ze vast en berecht ze. In het geval van de gedepenaliseerde en gemengde inbreuken wordt de sanctionerend ambtenaar de rol van "superrechter" aangemeten.

- De GAS openen de deur naar willekeur. Het type overlastfeiten, de geviseerde groepen, de leeftijdsverlaging, de soorten vaststellend agenten, het bedrag van de boetes, de manier en de frequentie van toepassen, dit alles hangt af van gemeente tot gemeente.

Het plaatsverbod zou enkel door een rechter mogen toegepast worden, niet door een uitvoerend politicus.

- De GAS toepassen op minderjarigen is in strijd met de principes van het Jeugdbeschermingsrecht, onder andere met de wettelijke strafrechtelijke onverantwoordelijkheid van minderjarigen.
- De GAS roepen de vraag op of iedereen nog gelijk is binnen de publieke ruimte. De praktijk leert ons dat GAS voor een lokaal bestuur een ideaal middel zijn om bepaalde ongewenste of als storend ervaren sociale groepen uit de publieke ruimte te weren.
- De GAS zijn een aanvechting op het recht om spontaan te manifesteren in de publieke ruimte.
- De GAS zijn een aanvechting op het recht van verdediging. Boetes onder de 62€ kunnen niet aangevochten worden.
- De GAS werken rechtsonzekerheid in de hand. Wat in een welbepaalde gemeente strafbaar is, is dit niet per se in een aangrenzende gemeente.
- GAS mogen voor een lokaal bestuur niet het enige antwoord zijn op overlast. Hoewel repressief optreden makkelijk te organiseren is en electoraal punten scoren is, moeten lokale besturen ook investeren in preventieve en

sociale oplossingen voor sociale problemen.

GAS OP EEN KEERPUNT?

Protest loont. Dankzij protest werden verschillende amendementen aan de wet toegevoegd. De jeugdwerksector zorgde er voor dat een gemeentebestuur dat de minimumleeftijd wil verlagen, eerst het advies van de lokale jeugdraad moet inwinnen. In het Brussels Gewest hebben de gemeenten Molenbeek en Jette er voor gekozen om de stemming betreffende de leeftijdsverlaging naar 14 jaar uit te stellen ten voordele van overleg met de sector met oog op verbetering van de procedure voor minderjarigen en alternatieven op repressie ten aanzien van eventuele overlast veroorzaakt door -16 jarigen. Op nationaal niveau hebben de kinderrechtencoalitie en de vakbonden een bezwaarschrift rond de GAS ingediend ten aanzien van het Grondwettelijk Hof met de vraag tot nietig verklaren van de GAS-wet. Ondertussen circuleert er ook een protestbrief, reeds ondertekend door enkele tientallen organisaties, die eist om de volgende zin in het nieuwe regeerakkoord te implementeren:

"Het federale parlement zal, met betrokkenheid van het middenveld, de wetgeving op de Gemeentelijke Administratieve Sancties grondig evalueren naar haar verenigbaarheid met de fundamentele rechten en vrijheden."

Wordt vervolgd.

¹Bart Van de Ven is coördinator van *Het werkt! Ça marche!* een netwerk van Brusselse jeugdorganisaties en is lid van het Brusselse GAS-platform.

WAARHEEN MET DE OPENBARE RUIMTE?

Alain Storme

GEBIEDSVERBODEN: EEN NIET ONBESPROKEN TREND.

Per 1 januari 2014 is ter uitvoering van de gewijzigde wet op de Gemeentelijke Administratieve Sancties in de nieuwe Gemeentewet een bepaling opgenomen die de bestuurlijke politiebevoegdheid van de burgemeester uitbreidt. Het gaat om een tijdelijk plaatsverbod, bij verstoring van de openbare orde, veroorzaakt door o.a. individueel of collectief gedrag. Dit plaatsverbod geldt voor 1 maand en die periode is tweemaal hernieuwbaar. De bepaling kwam er tegen het advies van de Raad van State in, die een andere formulering voorstelde. Ook de Vereniging voor Vlaamse Steden en Gemeenten was geen voorstander van opname, verwijzend naar te verwachten onduidelijkheden op het terrein omdat burgemeesters daarvoor reeds plaatsverboden als bestuurlijke maatregelen konden opleggen, wat in sommige gemeenten effectief het geval was. Men vindt hiervan regelmatig berichten in de pers. Zo berichtte *De Morgen* van 18.02.2010 dat politiezone Lovendegem-Waarschoot – Zomergem – Nevele (Lowazone) een toegangsverbod afgekondigd had voor jongeren die systematisch fuiven op hun kop zetten en rel schoppen. Op een zwarte lijst voorkomende relschoppers die het toch wagen zouden bestuurlijk aangehouden worden en uitgaansverbod krijgen. Dit fuifverbod werd als een preventieve maatregel voorgesteld. De politie benadrukte nog dat het niet om een strafging maar om een administratieve maatregel.

Plaats- of gebiedsgeboden kennen ook in andere landen opgang. In Nederland bestaat het systeem van Collectieve Winkelontzegging (CWO). Het systeem werd in Den Haag geïntroduceerd. Handelaars kunnen zich bij

de maatregel aansluiten en wanneer men een persoon na een vergrijp de toegang tot een winkel ontzegd heeft, geldt de maatregel voor alle winkels die bij het systeem aangesloten zijn. Deze winkels zijn voorzien van een CWO- sticker. Wanneer iemand het verbod overtreedt, dan kan hij vervolgd worden voor lokaalvredebreuk. Naast het collectieve karakter van de maatregel is er nog een belangrijk verschil met hoger vermelde fuifverboden. In feite gaat het in Den Haag om een vorm van quasi-strafrecht waarin privé actoren (winkeluitbaters) in het verlengde van en gesuperviseerd door justitie zelf gaan oordelen over de waarheid omtrent gepleegde feiten (i.t.t. het strafrecht is er geen redelijk vermoeden van schuld noodzakelijk) en alternatieve strafafdoeningen gaan toepassen (bvb. opbellen van ouders, aan de schandpaal nagelen). Uit evaluatie blijkt dat de maatregel zelfs bij deelnemende winkeliers weinig gekend is en dat er bij toepassing vrij veel willekeur wordt vastgesteld. Toch vindt het systeem zijn weg naar veel andere steden en gemeenten.

Fuif- en winkelverboden zijn samen weer varianten op het in Engeland bestaande beleid van **Anti-Social Behaviour Orders** (asbo's) waarbij het jongeren verboden is zich gedurende langere tijd op te houden in een nader omschreven gebied. Overtredingen van gebiedsontzeggingen worden met vrij zware straffen beboet, zwaarder dan geverbaliseerde overlast zelf. Daardoor zou de politie geneigd zijn vlug asbo's op te leggen in de wetenschap dat bij voorspelbare niet-naleving zwaarder kan bestraft worden. Daarom zijn de ASBO's in Engeland omstreden. Maar niet alleen daarom. Vanuit de logica van het systeem zouden 40 à 50 % van de asbo's terecht worden opgelegd maar er zouden veel overtredingen zijn omdat

het toezicht moeilijk te organiseren valt. asbo's zorgen ook voor de verplaatsing van problemen, niet alleen territoriaal maar ook naar het gezin en naar scholen. Een gevolg is ook dat veel klachten meteen naar de politie gaan in plaats dat bewoners zelf pogingen doen om tot een vergelijk te komen. Ofschoon de maatregelen bij aanhoudende intimidatie voor een zekere rust zorgen, wordt recidive niet verlaagd omdat het systeem eigenlijk staat voor een individueel afwerken van collectieve problemen. Onderliggende problemen van onmaatschappelijk gedrag en de daaraan gekoppelde nood aan persoonsgerichte gedragsinterventies worden hiermee ontlopen. Critici van de asbo-aanpak wijzen tenslotte op nog 2 gevaren. Een eerste gevaar is een mogelijk effect naar onderen. De verleiding is groot om gebiedsontzeggingen ook uit te

vergezeld van zero-tolerance maatregelen, de mogelijkheid van stadsbewoners beperkt om tolerante attitudes te ontwikkelen en om zich een heterogeen publiek voor te stellen. Zeker bij het wegwerken van alledaagse conflicten in de publieke ruimte zou er dan nog weinig marge beschikbaar blijven om het samenleven te oefenen. Door homogenisering komt de vitaliteit van de stad in het gedrang. Een stedelijke omgeving staat per definitie voor onzekerheid, onbekendheid en heterogeniteit en deze context vereist een zekere robuustheid van personen om daaraan het hoofd te bieden. Echter, de overmatige ijver voor veilige omgevingen creëert kasplantjes met weinig weerbaarheid die op hun beurt fel en agressief gaan reageren, ook op kleine inbreuken.

DE OPENBARE RUIMTE ALS ZORGENKIND.

Gebiedsverboden zijn in feite barometers die ons iets vertellen over de kwaliteit van de sociale ruimte. Met deze kwaliteit is het niet zo bijster goed gesteld. De publieke ruimte is in onze dagen geen context van diversiteit en ontmoeting meer. Kennis van mekaar via ontmoeting en publieke familiariteit verloopt gebrekkig. Er is ook weinig sociale controle omdat de ruimte daartoe te weinig is ingericht. Vandaar dat burgers, zoals we hoger reeds aangaven, hun klachten rechtstreeks bij formele instanties deponeren. Over de publieke ruimte heerst de anonimiteit van een niemandsland waarbinnen intieme, geprivatiseerde interacties de boventoon voeren. De publieke ruimte fungeert ook meer en meer als transitzone in functie van mobiliteit. Het gaat veelal ook om gecommmercialiseerde ruimte of om ruimte met een semi publiek karakter zoals bijvoorbeeld shoppingscentra of bioscoopcomplexen. De interacties daarbinnen worden gemeten aan hun economische waarde. Mensen moeten er zich opstellen als consumenten, anders worden ze er geweerd. Levendige straten en pleinen worden nog altijd

Filip Van Zandycke – www.hoedgekruid.be

breiden naar bvb bedelaars, hangjongeren en psychiatrisch gestoorden. Omgekeerd is er het sluipend gevaar dat de installatie van een zerofriction omgeving, al dan niet

beschouwd als de kraamkamers van sociale binding en integratie, plekken waar de lokale samenleving via de interactie van ongedwongen burgers gestalte krijgt. De lokale samenleving, zeker in grootstedelijke context, is lang niet meer zo homogeen als ze ooit is geweest. De grote diversiteit naar waarden, normen en sociaal-economische status maken straten en pleinen tot plekken waar concurrerende sociale netwerken als het ware tegen mekaar aan schuren. Een mooie illustratie hiervan biedt de Hooikaai in de Brusselse Begijnhofwijk. In de sloopstream van de renovatie van de Koninklijke Vlaamse Schouwburg (KVS) werd dat plein zo'n tien jaar geleden heraangelegd. Die heraanleg paste in de globale opwaardering van de Begijnhofwijk en kreeg te maken met gentrificatieprocessen die zo'n opwaardering, zeker in de Brusselse binnenstad, vergezellen. Nieuwe, beter gesitueerde eigenaars en huurders in de omgeving van het plein beschouwden het als de achtertuin van de prestigieuze KVS. Hun verwachtingen stonden haaks op die van de bewoners van de sociale huurkazernes Timmerwerf en Houthulstbos die de functies van de kaai vooral gesymboliseerd zagen in een (vervallen) basketball- en speelterrein. De spanningen rond de heraanleg draaiden rond die tegengestelde verwachtingen.

Ook nooit eerder kregen straten en pleinen zo'n negatieve waardering vanwege burgers die zich aan alle kanten belaagd voelen en, omdat ze zelf niet meer corrigerend durven optreden, voor meer veiligheid een uitdrukkelijk beroep doen op de overheid. Alles wijst er op dat er een sluipende regulering van de publieke ruimte aan de gang is. Gebiedsverboden zoals hoger beschreven vormen dan ook maar het spreekwoordelijke topje van de ijsberg. Angst voor "ongewenste bezoekers" zet een negatieve spiraal in werking die leidt tot een groot tekort aan sociale of multifunctionele pleinen (of nog gezinsvriendelijke pleinen). In deze context komt een welbepaalde categorie van gebruikers

en bezoekers van de openbare ruimte als uitgesproken ongewenst en bedreigend over: jongeren. Jongeren en openbare ruimte: het is geen vanzelfsprekendheid meer. Het louter en alleen samen zijn in de openbare ruimte als een risicofactor beschouwen versterkt en bevestigt alleen maar onveiligheidsgevoelens. Onderzoek heeft in dat verband een soort selffulfilling prophecy blootgelegd: als de ontwikkeling van een plein gestuurd wordt door wantrouwen, als de inrichting van een plein in het teken staat van beheersing van criminaliteit en onveiligheid, dan wordt het een onaantrekkelijk en onveilig plein.

FEAR EN FUN IN DE OPENBARE RUIMTE.

We kunnen grosso modo 2 strategieën onderscheiden die het reguleren van de openbare ruimte aansturen. Een eerste is gebaseerd op angst, een tweede op plezier. De op angst gerichte strategie neemt opnieuw 2 vormen aan. Pleinen worden hetzij ingericht als een soort vesting (fortress approach) - hekkens, obstakels, mosquito's, samenscholingsverboden - hetzij als een panopticum (een volledig door camera's en politiepatrouilles gecontroleerde ruimte – panoptic approach) hetzij een mengeling van beide. De fear benadering is er uitdrukkelijk op gericht bepaalde groepen uit de openbare ruimte te verwijderen. Ze maakt pleinen in sé niet veiliger omdat, nogmaals, publieke veiligheid primair niet verzekerd wordt door het optreden van politie maar door controlenetwerken die bewoners over de openbare ruimte spannen. Deze benadering leidt wel tot een parochialisering van pleinen: mensen gaan pleinen bewust vermijden of pleinen worden door specifieke groepen gekoloniseerd. Precies deze parochialisering zet de negatieve spiraal van het verval van de openbaarheid in beweging. In dat opzicht scoren gereguleerde pleinen (via animatie

Filip Van Zandycke – www.hoedgekruud.be

en management) beter. Als het er op aan komt bepaalde groepen van pleinen te weren, dan wel in de eerste plaats jongeren die „hangen“. Vandaar, zeker in Nederland, de oververtegenwoordiging van sport- en activiteitenpleinen, meestal op plaatsen waar burgers er niet te veel last van ondervinden. Daaruit blijkt een „niet zien en horen“ strategie die ook zijn nadelen kent: dergelijke specifiek op jongeren gerichte pleinen zorgen vaak voor een verschuiving van problemen, zijn stigmatiserend en worden vaak een exclusieve mannenaangelegenheid. Vrouwen treft men er zeer weinig aan. Een oplossing waarbij veiligheid er werkelijk toe doet, ligt niet in de inrichting van jongeren- of kindvriendelijke pleinen, maar in het herstellen van het multifunctioneel karakter van pleinen: er gaan veel activiteiten door, er zijn veel uiteenlopende

groepen aanwezig en in die zin zijn dergelijke pleinen minder kind- als wel gezinsvriendelijk.

Nochtans is angst niet het enige principe dat het reguleren van de openbare ruimte aanstuurt. Naast fear is er ook fantasy waarop wordt ingezet. Er is met name een soort Disneyisation van de openbare ruimte aan de gang. Pretparken hebben die eigenaardigheid dat ze bezoekers aanlokkelijk doch strikt gecontroleerd vermaak voorschotelen. Niets wordt aan het toeval overgelaten om het gebruikers in alle opzichten naar de zin te maken maar dat is enkel mogelijk wanneer een

uitgebreid arsenaal aan controlemechanismen in stelling is gebracht. De uitgangspunten van aanlokkelijk en gecontroleerd vermaak („met plezier onder controle“), eigen aan het commercieel managen van pretparken, zet zich door in de openbare ruimte. Het element van citymarketing dat de laatste decennia in steden een steile opmars heeft gekend is daar schatplichtig aan. Alles wordt in het werk gesteld om de bezoeker van de stad als consument de allerfijnste impressies te bezorgen met nadruk op klantvriendelijkheid en entertainment. Dat dit voor omwonenden allerm minst evident is laat zich makkelijk indenken. In Antwerpen was er de zaak van de Sinksenfoor. Dit evenement met een lange traditie en geworteld in een volkse wijk dreigde de stadsherwaardering en een nieuwe bevolking niet te overleven. Recent kwam er het dossier rond Winterpret, de uit de hand gelopen kerstmarkt van Brussel stad

die in een tijdspanne van enkele jaren het openbare domein tussen de Beurs en het Katelijneplein voor ettelijke weken koloniseert. Het buurtcomité hierover: "God-de-Vader strijkt neer en iedereen moet wijken. De bewoners worden amper gehoord. Het gaat erom wat een normale last is voor omwonenden" (*Brussel Deze Week*, 27.02.2014). Ook rond het dancefestival Tomorrowland in Boom rommelt het tussen buurtbewoners die de drukte beu zijn en sponsors uit het bedrijfsleven die voor een financiële kater vrezen als het evenement niet doorgaat. Het gebruik van pleinen wordt ook gestimuleerd door er allerlei activiteiten onder begeleiding op te zetten: sport- en spelactiviteiten, buurtfeesten, festivals, concerten, Men zou dit de animatiebenadering kunnen noemen in de strategie die op fantasie is gericht. Deze benadering biedt het voordeel dat een diversiteit aan gebruikers met mekaar in contact komt terwijl een stuk van de sociale controle ook bij hen wordt gelegd. Nog een andere vorm van fantasie betreft het managen van de publieke ruimte. Een project als Mensen maken de stad is hier een schoolvoorbeeld van. Buurtbewoners werken aan straatagenda's. Reglementen waar bewoners zich achter zetten worden zichtbaar in het straatbeeld opgehangen. Ook de in Nederland populaire Thuis op Straat beweging probeert de leefbaarheid en het sociaal klimaat op straten en pleinen te bevorderen door het organiseren van activiteiten in samenwerking met politie, opbouwwerk, middenstand e.a. . De projecten hebben de ambitie om de straat en de wijk terug te geven aan eenieder die daar recht op heeft. Projecten starten met een nulmeting van de bestaande situatie waarin ook de mening van bewoners als ervaringsdeskundigen verdisconteerd zit. Zo'n nulmeting fungeert dan als handvat voor het organiseren van activiteiten en het faciliteren van sociaal gedrag in de openbare ruimte.

BESLUIT

Gebiedsverboden zijn een symptoom van de grote druk die momenteel op de openbare ruimte uitgeoefend wordt. Deze druk komt alvast van vier kanten. Er woedt ten eerste een intense strijd om de (schaarse) ruimte: nu eens bezetting dan herovering voeren er de boventoon. Ook toenemende privatisering en individualisering drukken hun stempel op het gebruik van de openbare ruimte. Ten derde zijn er de compartimentalisering- en parochialiseringprocessen. Ten slotte en niet in het minst heeft city marketing en de bijhorende commercie uitzicht, functies en gebruik van de openbare ruimte grondig dooreengeschied. De op angst gebaseerde strategie voor het managen van de openbare ruimte, waarvan de GASbenadering met o.a. zijn gebiedsverboden deel uit maakt, biedt voor de lange termijn weinig perspectief. Maar ook sommige positievere benaderingen blijken bij nader toezien deel uit te maken van het probleem, eerder dan oplossingen te bieden voor alle betrokken actoren in en om de openbare ruimte.

Verder lezen: H. Boutellier, N. Boonstra & M. Ham (red.), *Omstreden ruimte. Over de organisatie van spontaniteit en veiligheid*. Amsterdam, Van Gennep, 2009, 267 pp.

HOME STREET HOME

STUDIEDAG OVER DAKLOZEN EN OPENBARE RUIMTE

Tineke Van Heesvelde

Daklozen zijn per definitie vaak aanwezig in de openbare ruimte. Ze maken er bovendien vaak gebruik van op een manier die door andere gebruikers als storend kan worden ervaren. Overheden of andere beheerders van het openbaar domein treden dan ook op uiteenlopende manieren regulerend op. Verbod op bedelarij, daklozen aanmoedigen om "te verhuizen", verbod op alcoholconsumptie in het openbaar, gasboetes uitdelen... Diogenes vzw, Brussels straathoekwerk met daklozen, ondervindt dagelijks welke maatregelen worden getroffen om de "overlast" van daklozen in te dijken en

heeft enkele jaren geleden een actie-onderzoek opgestart dat de zaken in (een ander) perspectief plaatst. "Métro-liens" (metro-verbindingen) toont de uitdagingen van de aanwezigheid van daklozen in de (semi-) openbare ruimtes van het metro-netwerk in het Brussels Gewest. Tijdens de studiedag "Home Street Home" werd dit onderzoek voorgesteld en werd door verschillende onderzoekers gereflecteerd op de vragen en pijnpunten. Dit artikel is zeker geen compleet verslag van de studiedag, maar wil een aantal interessante inzichten bundelen vanuit

Foto: Docteur Colombo

de vraag: hoe delen we onze openbare ruimte en hoe gaan we om met het recht op de stad?

BRUSSELS METRONET

Het onderzoek "métro-liens" heeft gebruikers van het metronet in Brussel bevestigd. Er werd vooral gewerkt met twee groepen die een totaal verschillend perspectief binnenbrengen: de daklozen enerzijds en het personeel (stationspersoneel, beveiliging, schoonmaakkploeg) van de MIVB anderzijds. Voor deze laatste groep zorgt de aanwezigheid van daklozen voor overlast op verschillende vlakken: vuil, geurhinder, storend gedrag... Op dit gedrag kan op verschillende manieren gereageerd worden. We onderscheiden er drie: sociaal reageren door hulp te verlenen, te bemiddelen; repressief reageren: bewaken, bestraffen, wegsturen; en ontradend optreden door het verblijf onaangenaamer te maken bijvoorbeeld door oncomfortabel stationsmeubilair te plaatsen.

Het bevestigde personeel ontwikkelde verschillende strategieën, maar veel hangt af van de opdracht die mensen krijgen van hun hiërarchie. Zo wordt een bemiddelende rol niet altijd gevaloriseerd, terwijl dat wel vaak een betere strategie is. Ook de opdracht om mensen weg te sturen of buiten te zetten zorgt voor heel veel frustratie bij het metropersoneel. Het zorgt voor demotivatie, stress en onmacht, maar bovendien geeft het een risico op (machts) misbruik door een verlies van empathie.

Daklozen van hun kant beschouwen het metronet als een zeer veelzijdige ruimte. Ze kunnen er slapen, bedelen, sociale relaties onderhouden, schuilen, zich verplaatsen. De strategieën die zij ontwikkelen om de precare, onzekere bestaanssituatie te handhaven zijn heel divers. We onderscheiden er drie: het opbouwen en onderhouden van relaties met personeel en reizigers, het ontwijken van

controles en het "zich voorbeeldig gedragen".

Het onderzoek heeft geleid tot enkele aanbevelingen die ondertussen al hier en daar toegepast worden. Zo probeert men bij de MIVB te werken aan de bemiddelingscompetenties van het personeel, worden er op steeds meer plekken toiletten ter beschikking gesteld en probeert men de aanwezige daklozen zoveel mogelijk positief te benaderen als personen met een eigen – vaak heel traumatische – geschiedenis die ervoor gezorgd heeft dat ze nu in deze situatie zijn beland.

Naar de sociale sector willen de onderzoekers het signaal geven dat maatschappelijke implicatie belangrijk blijft. Stereotypes moeten vermeden worden en sensibilisering is een blijvende opdracht.

Van het beleid vraagt Diogenes een meer sociale aanpak en minder repressie. We moeten volgens de organisatie evolueren naar een model waarbij men enerzijds concrete mogelijkheden aanreikt om de straat te kunnen verlaten, anderzijds nadenkt over het recht op de stad voor iedereen.

RECHT OP DE STAD?

Matthieu Berger (prof UCL) vraagt zich af op welke manier daklozen een verstoring van de openbare orde betekenen. Hij ziet dat daklozen en hun gedrag/aanwezigheid veel verschillende gevoelens oproepen (medelijden, irritatie...). De confrontatie met een persoon die zich overduidelijk in een precare situatie bevindt, kan ook leiden tot verontwaardiging op verschillende vlakken (moreel, ethisch...) , maar leidt zelden tot een dermate kritische reflectie dat er politieke kritiek uit voortvloeit. Waarom? Wat verhindert mensen om de problemen van daklozen te vertalen in politieke kritiek in de zin van structurele maatregelen of van recht op de stad?

Berger onderscheidt enkele hinderpalen. Ten eerste blijkt dat het lieflijke contact met iemand die zich in een moeilijke situatie bevindt, ervoor zorgt dat mensen neigen tot stigmatisering: andere interpretaties van hetgeen met vaststelt, worden onderdrukt. Een tweede reden die hij aanhaalt, is dat mensen daklozen zien als een hindernis om zich van a naar b te verplaatsen. Een derde reflex is zich te baseren op zijn rechten als cliënt van de vervoersmaatschappij.

Marie Loison Leruste (sociologe Sorbonne Paris) brengt enkele inzichten binnen over sociale voorstelling en selectief medelijden. Op dakloosheid wordt voornamelijk op twee manieren gereageerd: medelijdend of criminaliserend. Historisch gezien is er altijd een link gemaakt tussen zwervers en criminaliteit. We vinden ook een duidelijke opdeling in de "goede armen" (slachtoffers, die er niets aan kunnen doen, niet tot beter in staat maar wel proberen om er uit te geraken) en de "slechte armen" (profiteurs, onaangepasten, deviante personen: kortom de gevaarlijke klasse).

In periodes van economische crisis is het begrip over het algemeen groter en zal er meer geopteerd worden voor humanitaire maatregelen en minder voor repressieve. De sociale voorstellingen van daklozen variëren niet alleen naar gelang van de historische context. De onderzoekster onderscheidt vijf variabelen: leeftijd, nabijheid (wijk), uiterlijk, graad van verslaving, onaangepast gedrag, die kunnen uitgetekend worden op een spectrum. De plaats die deze of gene dakloze inneemt in het spectrum zal er voor zorgen dat we die persoon aanvaarden, dan wel verwerpen.

Leruste maakt dan ook nog een onderscheid tussen afstandelijk verwerpen en geëngageerd verwerpen (nimby), maar evenzeer tussen volledige sympathie en selectieve compassie (vb. wel in de winter, niet in de zomer; begrip voor de daklozen in het algemeen, maar niet voor de dakloze die voor zijn deur zit, ook weer nimby). Verder ziet Leruste dat de situatie van daklozen

een serieuze dobber is voor de politiek. Voor wie de sociale mix en de cohesie wil bevorderen volgt een moeilijke evenwichtsoefening tussen het recht op respect voor de dakloze en het recht op een rustige leefomgeving van mensen die in zijn buurt wonen.

Manuel Lambert, tenslotte, juridisch raadgever van de ligue des droits de l'homme, heeft het over de juridische aanpak van dakloosheid en bedelarij in de openbare ruimte. Het juridisch bestraffen van bedelaars heeft in het verleden heel diverse vormen aangenomen: uitwijzing, verbanning, gevangenschap, opsluiten in onthaalhuizen... Er werd ook vaak een onderscheid gemaakt tussen de eigen bedelaars en de vreemde bedelaars. Pas de laatste decennia ging men bedelaars beschouwen als mensen met een achterstellingsproblematiek die niet gestraft maar wel geholpen moesten worden. Heel recent zien we terug een tendens naar penalisering van bedelarij opduiken. Lambert haalt drie voorbeelden aan, die volgens hem deze tendens illustreren.

GAS VOOR BEDELAARS?

Het eerste voorbeeld zijn de Gasboetes voor bedelaars die onder andere ingesteld werden door de burgemeester van Gent. Lambert betoogt verder dat in 1995 ook in Brussel een verbod op bedelen van kracht was, maar dit werd afgeschaft omdat er een amalgaam werd gemaakt van bedelen en verstoren van de openbare orde. Bedelen mag wel verboden worden, maar niet zomaar altijd en overal. Hij stelt dan ook het invoeren van de Gasboetes voor bedelaars in vraag. Anderzijds heeft de stelling dat bedelen niet altijd en overal mag worden verboden op sommige plekken geleid tot zeer absurde reglementen. Zo is er bijvoorbeeld in Luik een zeer uitgebreid en ingewikkeld reglement waarbij men op sommige plekken mag bedelen op bepaalde uren van de dag, waardoor het bedelen in de praktijk zeer moeilijk wordt gemaakt. In Etterbeek is er dan weer een reglement dat

het aantal bedelaars per straat beperkt tot vier. Het tweede voorbeeld dat Lambert aanhaalt, is het verbod om te bedelen met kinderen. Dit verbod vertrekt van de mensenrechten en wil mensenhandel tegengaan. Bijgevolg mag bedelen nu enkel met de eigen kinderen, maar ook dat wil men gaan verbieden.

Een laatste voorbeeld is de repressie op het openbaar vervoer. Hier is de regel dat bedelen niet mag als het de reizigers stoort of als de openbare orde wordt verstoord, anders wel. Dit is uiteraard zeer subjectief.

We keren even terug naar onze uitgangsvraag: hoe gaan we om met het recht op de stad en hoe delen we onze openbare ruimte? Het mag duidelijk zijn dat iets dat gedeeld moet worden, vooral met mensen die men niet kent, altijd conflictstof oplevert. Iedereen heeft zijn idee over de invulling van beschikbare / openbare ruimte en eens de ruimte door iemand of een groep wordt ingevuld (of geclaimd) blijkt het nooit goed voor iedereen. Openbare ruimte combineert enorm veel functies en dit vraagt dus een constante onderhandeling en dialoog.

Foto: Sarah

Lambert stelt dat een verbod nooit een oplossing is. Volgens hem is de bedelaar de "boodschapper" van de armoede en moeten we vooral niet op de boodschapper schieten! Bedelen is geen inbreuk maar maakt zichtbaar dat er een probleem is.

In het project "métro-liens" werd vastgesteld dat constante bemiddeling noodzakelijk is. Een bemiddeling die vertrekt van wederzijds respect en begrip voor verschillende referentiekaders en perspectieven, blijkt bovendien een zeer goede strategie waar verschillende partijen die een ruimte moeten delen beter van worden.

H

OME STREET HOME – DE TENTOONSTELLING

Tineke Van Heesvelde

Parallel met het onderzoek 'metro-verbindingen' gaf vzw DIOGENES aan thuislozen de kans om hun beleving van de openbare ruimte in beeld te brengen. De foto's en video's tonen soms heel verrassende perspectieven en verschillende manieren van kijken naar de openbare ruimte. Het materiaal werd gedurende enkele weken tentoongesteld op een symbolische plek in de stad.

Twee deelnemers van atelier Caricole participeerden ook aan dit project. Op deze bladzijden staan enkele foto's genomen door "Docteur Colombo" en Sarah (schuilnamen) die we voor u selecteerden. De foto's van "docteur Colombo" zijn over het algemeen eerder poëtisch en kunstzinnig. Ze drukken geloof en hoop uit en ze zoeken de schoonheid in

Foto's boven: "docteur Colombo"

banale dingen. *Sarah* nam foto's waarin ze haar dagelijks traject verbeeldt. Over onderstaande reeks zegt ze: "De Louisalaan. Zelfs in de rijke wijken vindt men arme mensen. Of er zijn de kinderen. De boetieks. Ik struin graag rond,

kijkend. Dat gele ding, dat is de plaats van een thuisloze, ik ken hem niet, maar iedereen weet het, dat is zijn plaats. Hij is er alle dagen, behalve die dag, het regende. Ik ben vlak bij de metro Louise, ik stap. Ik kom er te voet voorbij om te gaan eten in Malibran. Het gaat mij aan, maar ook vele anderen. Dat contrast tussen rijk en arm op éénzelfde dag."

Foto's onder: Sarah

M AATREGELEN SCHIETEN HUN DOEL VOORBIJ IN DE ALHAMBRAWIJK

Interview met Fabian Drianne ¹

Geraldine Bruyneel

"De Alhambrawijk, de buurt rond de Koninklijke Vlaamse Schouwburg, is al jaren een prostitutiebuurt. Het gaat voornamelijk over straatprostitutie zowel 's nachts als overdag. Sinds 2012 introduceerde de Stad Brussel, naar aanleiding van klachten van buurtbewoners, administratieve sancties met als doel de overlast voor bewoners in te dijken. Ik ging praten met Fabian, sociaal werker die al 15 jaar met prostituees in de Alhambrawijk werkt en vroeg hem naar de maatregelen die werden genomen en wat daarvan de impact is op de straatprostituees.

WELKE KLACHTEN HADDEN BEWONERS VAN DE ALHAMBRAWIJK?

Buurtbewoners hadden het vooral moeilijk met alles wat rond de prostitutie draait. Het ging vooral over geluidsoverlast 's avonds, automobilisten die met luide radiomuziek door de wijk voorbijrijden, de carroussels aan auto's, de aanwezigheid van onguire figuren en van dealers, van bendes die in de wijk komen drinken en ruzie zoeken.

Bewoners klaagden ook over de attitudes van een aantal meisjes. Sommige meisjes waren zeer schaars gekleed zowel 's avonds als overdag, er waren meisjes die 's avonds naar elkaar stonden te roepen in plaats van de straat over te steken en met elkaar te praten. En dan waren er ook de drugsverslaafde meisjes, maar dan spreken we echt over een heel aantal jaren geleden, waarbij sommige van die meisjes volledig waren doorgeslagen, zij hadden een zwaar verstoord gedrag. Het ging dus over dat type van overlast.

¹sociaal assistent Espace P

HOE REAGEERDE BRUSSEL STAD?

Brussel Stad nam maatregelen om prostitutie te bannen in de Alhambrawijk. Vooreerst kwamen er een hele reeks repressieve maatregelen: politie razzia's waarbij de meisjes verzameld werden naast het Amigohotel en in combi's gezet. Na een tijdje is de politie er mee gestopt omdat de prostituees steeds terug kwamen. De meisjes hadden nog steeds geld nodig, de pooiers bleven geld eisen.

Na de razzia's volgden maatregelen die meer gericht waren op specifieke overlast zoals de autocarroussels. Straten werden eenrichtingsstraten, er werden contactblokken geplaatst opdat auto's niet door konden. Ook die maatregel nam de hinder niet weg want auto's reden tot aan de contactblokken om dan weer rechts omkeer te moeten maken waarbij andere auto's achter hen kwamen aangereden die dan claxonneerden.

Brussel Stad voerde daarna een belasting in voor de rendez-vous hotels, niet met als doel om haar zakken te vullen maar om het de hotels onmogelijk te maken de belasting te betalen waardoor ze uiteindelijk de deuren moeten sluiten. De belasting bedroeg 2500 euro per kamer. Met kamer bedoelden ze niet enkel slaapkamers maar ook de bezemkast werd als aparte kamer geteld. Twee hotels hebben door deze maatregel moeten sluiten.

Op lange termijn brachten al deze maatregelen weinig op. Brussel Stad besloot dan om administratieve boetes in te voeren, de zogenaamde GAS boetes (in 2012 red.).

De GAS boetes richtten zich niet enkel op de prostituees maar ook op de klanten. Het reglement voorzag dat wie op heterdaad betrapt werd in gesprek met een prostituee een boete van 250 euro riskeerde. De politie moest niet meer kunnen bewijzen dat de persoon in kwestie onderhandelde over een prijs met de prostituee. Deze maatregel leidde tot toestanden waar mensen die al jaren in de wijk woonden en die een aantal van de meisjes kenden maar daarom geen klant waren, boetes kregen omdat ze met een 'bekende' prostituee babbelden. Ook ik als sociaal werker kreeg bijna een boete maar omdat een politieagente mij herkende ben ik eraan ontsnapt.

WELK EFFECT HADDEN DE GASBOETES OP DE PROSTITUEES?

Het eerste effect was dat de meisjes zelf een GASboete riskeerden, maar dan enkel diegenen die een domicilieadres hadden. Meisjes die geen wettig verblijf hadden ontsnapten bij wijze van spreken aan die boetes terwijl de anderen die wel moesten betalen. Dat betekende ook dat de meisjes hun dag soms begonnen met 250 euro boete waardoor ze nog meer klanten nodig hadden om hun huur te kunnen betalen.

Een tweede grote impact was het feit dat klanten thuis boetes kregen toegestuurd. Het duurde soms vier à zes maanden voordat de boetes verzonden werden. Klanten die beboet waren, konden onmogelijk zes maanden lang hun postbus in de gaten houden en werden soms betrapt. Uit angst bleven de klanten weg.

Meisjes bleven twee à drie dagen zonder klanten dus zonder inkomsten, de prijzen stuikten in elkaar. Een prostitueebezoek kostte nog vijftig euro met hotel. Voor de meisjes bleef nog dertig euro over. Sommige prostituees werkten klanten af in chemische DIXIE toiletten voor vijftien euro. Meer en meer meisjes hebben ons halvelings toegegeven dat ze steeds meer klanten aanvaardden

zonder voorbehoedsmiddel. Een studie van UNAIDS uit 2012 toonde aan dat bijvoorbeeld in Zweden, wanneer de klant bestraft werd, het aantal seropositieven exponentieel steeg vanaf het moment dat de wet in voege trad.

Ook voor de meisjes ging het van kwaad naar erger. Ze hadden geen tijd meer om met de klant de praten, om in te kunnen schatten of de potentiële klant gedronken had, of hij drugs gebruikt had. De prostituees hadden zodanig schrik van de politie dat ze snel mee in de auto van de klant stapten. Er was geen tijd meer om over prijs en modaliteiten te onderhandelen en vooral in te schatten hoe gevaarlijk die persoon was.

WELKE ACTIES HEBBEN JULLIE TEGEN DE GASBOETES ONDERNOMEN?

We hielpen prostituees om zich te organiseren. Espace P fungeerde als tussenpersoon tussen de advocaten en de vrouwen. Ook stelden we ons, samen met La Ligue des Familles (Franstalige tegenhanger van de Gezinsbond), burgerlijke partij en dienden een verzoek tot tijdelijke opschorting van het reglement en een verzoek tot gehele ontbinding van het reglement.

Het verzoek tot tijdelijke opschorting werd afgewezen omdat, hou u vast, de prostituees die klacht indienden niet konden bewijzen dat ze zich prostitueerden en dus kon het reglement geen hindernis zijn voor hun werkcondities en inkomensbron. Wij, als Espace P, konden op ons beurt geen bewijs leveren dat we gehinderd werden in ons werk. We werken in mobiele ploegen en aangezien het reglement enkel van toepassing is op een aantal straten, hebben de prostituees de keuze om in andere straten te staan die niet aan het reglement onderhevig zijn.

Voor een uitspraak over de gehele ontbinding van het reglement is het nog vier à vijf jaar wachten.

NU IS ER EEN NIEUW PLAN?

Inderdaad. Burgemeester Thielemans besloot uiteindelijk dan toch met een aantal organisaties rond de tafel te zitten. Het overlegplatform bestond uit organisaties die direct betrokken zijn bij prostitutie waaronder vzw Espace P, vzw Entre2, vzw SAWA, vzw Pagasa maar ook de zedenpolitie, de lokale politie, een vertegenwoordiger van het kabinet en de vzw BRAVVO, een paracommunale vzw die een directe lijn heeft met Brussel Stad. Doel van het overlegplatform was om na te denken over mogelijke oplossingen voor lawaaihinder, om de Alhambrawijk in het algemeen wat leefbaarder te maken voor de wijkbewoners.

Een van de voorgestelde oplossingen was om de prostitutie na 22 uur te verplaatsen naar de desolate kantoorbuurt aan de Albert II laan. Voor ons was het daarbij vooral belangrijk dat er rekening werd gehouden met het welzijn van de meisjes en dat ze niet als vee werden verplaatst naar een ander gebied. Daarvoor kregen we toen tal van garanties zoals een grotere politieaanwezigheid om te waken over de veiligheid van de prostituees, herinrichting van de openbare ruimte, betere verlichting. Op de dag dat de nieuwe regel in voege trad, verplaatsen de meisjes zich richting Albert II laan maar werden onmiddellijk door de politie van Schaarbeek en Sint-Joost-Ten-Node terug gejaagd. De politie in de Alhambrawijk joeg op haar beurt de meisjes terug richting Albert II laan. Wat bleek? De politie van de zone Schaarbeek, Sint-Joost-Ten-Node en Evere was totaal niet op de hoogte van deze nieuwe maatregel, er was geen overleg geweest tussen hen en 1000 Brussel. De maatregel bleek een totaal fiasco. Al snel bleek ook dat de boulevard niet ideaal was voor de prostituees. Diegenen die zich ver op de Albert II laan bevonden, werden lastiggevallen door een gekende bende kant Antwerpse Steenweg. Ook als ze naar het toilet moesten, was het een eind stappen naar een café. Van het moment dat de politie afwezig

was kwamen de prostituees als snel terug naar de Alhambrawijk waar ze in de cafés naar toilet kunnen, waar ze voor de regen kunnen schuilen of als ze zich in een vervelende situatie bevinden, hulp kunnen invoeren in de cafés, zich even in de hotels kunnen opwarmen. met andere woorden: als de politie niet achter hun veren zat, kwamen de meisjes onmiddellijk terug naar de wijk. Aangezien Brussel vele evenementen en staatsbezoeken heeft, is de politie drukbezet. Zij kunnen niet steeds achter de prostituees aan zitten en dat hebben de meisjes goed begrepen.

Toen eind 2013 Yvan Mayeur Thielemans als burgemeester verving, besloot hij om het plan van Thielemans opnieuw te lanceren. De maatregel werd uitgebreid naar de prostituees die overdag werkten en dat tegen ons advies in. Het advies van zowel de organisaties als van de zedenpolitie was dat de prostitutie overdag weinig hinder veroorzaakte omdat de prostituees over het algemeen correcte kleding droegen, geen obscene gebaren maakten en respectvol omgingen met de openbare ruimte.

Hij besloot dus dat de meisjes ook overdag, of ze problematisch gedrag vertoonden of niet, de wijk moesten verlaten. Daarbij breidde hij de tippelzone uit van de Albert II laan naar een deeltje van de Boudewijnlaan en de Antwerpse steenweg alsook het Lakenplein en dat in overleg met politie en organisaties op het terrein.

Op dagen dat er veel prostituees zijn, zijn er grosso modo 70 overdag en 70 's avonds. Overdag waren ze, voor de nieuwe maatregel, verspreid over de hele wijk. Nu is de enige mogelijkheid voor hen om te werken op het Lakenplein. Waarom? Op de Boudewijnlaan en de Albert II laan bevinden zich vooral bureaus en handelszaken. Overdag zijn er continu mensen die die straten doorkruisen. Het is voor de vrouwen moeilijk om zich te mengen met het 'gewone' publiek. Ze verwijten de stad ook dat ze enorm blootgesteld worden door op de boulevards te moeten tippelen. Sommigen

van hen hebben kinderen die in de buurt naar school gaan, anderen hebben schrik om familieleden tegen het lijf te lopen. In de kleine straten zijn ze meer beschermt voor de blikken van mensen. Klanten durven ook niet altijd meisjes aan te spreken op de grote boulevards overdag in het zicht van iedereen, dus verliezen ze klanten, moeten ze meer klanten binnenhalen want de nood aan geld blijft. De prostituees concentreren zich dan op het Lakenplein waardoor er ineens op dat plein een 70tal prostituees staan en dat wordt onbeheersbaar. Er kwamen klachten van bewoners die voordien geen probleem hadden met prostitutie overdag. Bewoners vertelden, en ik kan ze begrijpen, dat er voordien 16, 17 à 20 prostituees verspreid waren over twee trottoirs. Dat was duidelijk toen ze er een woning kochten. Nu wordt de situatie onhoudbaar.

De burgemeester reageerde daarop door te zeggen dat hij ook het Lakenplein als verboden zone zou instellen. Ik vroeg aan de burgemeester om nog te wachten. Het nieuwe reglement was nog maar drie dagen in werking. Het was belangrijk om de meisjes de tijd te geven om zich anders te organiseren, hun plek te vinden, want het was voor hen een nieuwe situatie. De burgemeester heeft dan beslist om een testperiode van drie maanden in te lassen (tot eind juni 2014 red.) waarna een evaluatie zal gebeuren. Wij hopen dat de stad zal inzien dat de verplaatsing overdag van prostitutie niet realistisch is en dat prostitutie in de Alhambrawijk overdag weinig tot niet problematisch is.

WELKE MAATREGELEN KUNNEN VOLGENS JOU GENOMEN WORDEN?

Burgemeester Thielemans testte in augustus 2011 een maatregel uit die erin bestond om een patrouille te voet van twee politie agenten twee weken lang, dag en nacht in te zetten in de Alhambrawijk. Zij richtten zich op alles wat met kleine delinquentie te maken had. Ik kan u verzekeren dat ik als sociaal werker

die al vijftien jaar in die wijk actief ben een verschil in ambiance merkte door het feit dat agenten onmiddellijk konden interveniëren waardoor situaties niet escaleerden. Hij voerde spijtig genoeg die maatregel af omdat er geen financiële middelen waren voor zo'n mobiel politiecommissariaat.

Het probleem voor stad Brussel zal zijn om s' avonds en 's nachts het Lakenplein te ontlasten maar om die te ontzien moeten er stimulansen zijn voor de meisjes door onder andere meer de naburige trottoirs van de Boudewijnlaan open te stellen voor de prostituees als tippelzone. Op die manier kunnen ze dicht bij de Alhambra wijk blijven.

Wordt vervolgd.

POSITIEVE AANDACHT VOOR OVERLAST BIJ DE VERNIEUWING VAN OPENBARE RUIMTE

De Brusselse kanaalzone staat al een tijdje centraal in het grootschalig stadsvernieuwings- en ontwikkelingsdenken. Het gebied kampt met serieuze uitdagingen. Een toenemende bevolking, veel kinderen en jongeren, en een grotere aandacht voor milieu en duurzame mobiliteit, hebben bijgedragen tot een verbrede focus op de openbare ruimte van het dicht en verouderd stedelijk weefsel. Die evolutie is positief, want kwaliteitsvolle straten en pleinen komen ten goede aan heel wat aspecten van het leven in de stad.

Fotobron: JES

Bij de vernieuwing en ontwikkeling van openbare ruimte is er vandaag een verhoogde aandacht voor de aanleg van openbare spel- en ontmoetingsplaatsen. Projecten voor nieuwe openbare ontmoetingsruimte gaan veelal gepaard met de organisatie van bewonersparticipatie. De overheid doet hiervoor meestal een beroep op professionele organisaties.

Caroline Claus ¹ & Gwendoline Daems

CASE 1: PLEIN SINT RÉMY IN HAVENWIJK

Zo kreeg Yota! ¹, de participatiewerking van JES vzw Brussel, in 2012 de opdracht voor een project sociale participatie bij de heraanleg van een openbaar buurtpleintje in de Molenbeekse Maritiemwijk. Deze wijk gelegen langs de site Thurn & Taxis, kenmerkt zich net zoals andere wijken in de kanaalzone, door een beperkte publieke toegang tot sport, spel, contact met de natuur en ontmoeting. Een deprivatie die op meerdere locaties gepaard gaat met de afwezigheid van straatanimatoren, straathoekwerkers, opbouwwerkers in de publieke ruimte. In de omliggende wijken van Thurn & Taxis, groeien kinderen en jongeren op in een context van schaarste bepaald door ruimtelijke en sociale voorwaarden. Stadsvernieuwing en -ontwikkeling kent hier een trage geschiedenis.

Een meerderheid van de kinderen en jongeren in de Havenwijk, blijft zoals veel bewoners in de Brusselse kanaalzone al een tijd op hun honger, ofschoon ze zich vrij creatief opstellen bij afwezigheid van kwaliteitsvolle openbare ruimte. Kinderen kiezen voor de openbare weg als speelplek, bewoners ontmoeten elkaar in een collectieve tuin op de flank van een oude spoorwegsite. Jongeren gaan zich de weinige openbare pleintjes collectief toe-eigenen. Voor die jongeren wordt zo'n ruimte dan hun plek en andere bewoners voelen zich er minder welkom. Dit gaat gepaard met negatieve beeldvorming naar deze jongeren toe, zeker als de overlast van drugstrafiek een rol gaat spelen.

¹ Jota! Jes stadslabo Brussel

De negatieve beeldvorming rond de jongeren die regelmatig op de verwaarloosde pleintjes in de omgeving van Thurn & Taxis, vertoeven, greep Yota! aan voor de organisatie van sociale participatie bij de vernieuwing van het verloederde Sint- Remplein, in het lager gelegen deel van de Maritiemwijk. Gedurende het volledige participatieproces werden de gestigmatiseerde jongeren via een tijdelijk jeugdproject op het plein benaderd als sleutelfiguren voor de buurtparticipatie. Voor deze doelgroepspecifieke benadering kon Yota! steunen op het vertrouwen en de ervaring die de projectleidster via projecten doorheen de jaren met deze jongeren heeft kunnen opbouwen. Na de introductie van het project sociale participatie, inclusief het jeugdproject, volgden onderhandelingen met de bevoegde administratie en andere buurtbewoners waar ook architecten en stedenbouwkundigen aan deelnamen. Voor de zoektocht naar een gemeenschappelijke taal voor dialoog is samengewerkt met jonge Brusselse kunstenaars.

De samenwerking en dialoog rond de vernieuwing van het plein ontstond niet van de ene dag op de andere. De complexiteit van de organisatie van sociale participatie via een tijdelijk jeugdproject in de Havenwijk zorgde voor een beperkte bewegingsvrijheid. Bij de uitwerking en realisatie van het project op het plein werd Yota! rechtstreeks geconfronteerd met sociale uitdagingen van verschillende aard: participatiemoedigheid bij bewoners en organisaties, verwachtingen van beleidsstructuren die soms afweken van de doelstellingen van het jeugdproject, een zwakke positie van Yota! als organisator van participatie in een breder verhaal van stadsvernieuwing. Yota! heeft ervoor gekozen om niet terug te deinzen en samen met de enthousiaste betrokken

partners en bewoners het sociale verhaal van het plein een plaats te geven in de vernieuwing van het plein en de wijk.

De resultaten van de samenwerking en dialoog werden door Yota! vertaald in een reeks aanbevelingen voor de toekomstige inrichting en het gebruik van het Sint- Remplein, dit in relatie tot de ontwikkeling van openbare ruimte en jeugdwerk in de omgeving. Voor het ruimtelijk ontwerp hebben de architecten bij de uitwerking van het project rekening gehouden met de uitgesproken noden en wensen van verschillende buurtbewoners, inclusief de jongeren. In de zomer van 2013 zijn de plannen voor het nieuwe plein voorgesteld aan de bewoners van de wijk. Op basis van de ervaring op het Sint- Remplein was Yota! betrokken bij de reflectie over de ontwikkeling van een jeugdpool in het nieuwe wijkcontract.

Fotobron: JES

Het participatieproces heeft er ook toe geleid dat JES stadslabo Brussel een jaar later start met straathoekwerk en een project rond vindplaatsgericht jeugdwerk in de Maritiemwijk. Het Sint- Remiplein wordt de uitvalbasis voor dit vindplaatsgericht jeugdwerk. Het doel van het project is het opzetten van een wijkgerichte jongerenwerking, vertrekkende vanuit de nieuwe polyvalente zaal op het plein waarbij de nadruk van het project zal liggen op competentieversterking en participatie van de jongeren en het bieden van een antwoord op individuele sociale vragen, anderzijds het betrekken van buurtbewoners, kinderen en jongeren bij de effectieve heraanleg van het plein en het aanbieden van een sport- en recreatieruimte voor organisaties, scholen en sportclubs, buurt- en burgerinitiatieven die een sociale meerwaarde nastreven.

CASE 2: PROJECT "PIETRO" OP DE AS ZACHTE MOBILITEIT IN CENTRUM VAN HISTORISCH MOLENBEEK

De metrozone en meer bepaald de zone gelegen tussen het Voltaireplein en het kanaal, met het Bonnevieplein zowat in het midden ervan, krijgt in het wijkcontract Cinema-Bellevue 2009-2013 een facelift. De nadruk ligt niet op het esthetisch aspect, wel op het bevorderen van de zachte mobiliteit (de verplaatsing van voetgangers, fietsers...) en het bevorderen van de convivialiteit door het voorzien van zitbanken met sport- en spelelementen en meer groen. Op een deel van de as, namelijk de St-Mariastraat stellen zich een aantal uitdagingen omdat die zone gebruikt wordt door een veelheid aan personen met een ander doel: doorgangszone naar Brussel-centrum, toegang/uitgang tot het metrostation, hangplek (jongeren), woonstraat (bewoners)... De uitdaging is de heraanleg te laten beantwoorden

Fotobron: Buurthuis Bonnevie

aan de noden en dat de verschillende gebruikers elkaars noden onderkennen en met elkaar een 'omgang' vinden in de openbare ruimte. Informatie en participatieprocessen kunnen hier een belangrijke rol spelen. Daarom is het van groot belang om tijdens het participatieproces zoveel mogelijk groepen te bereiken en met elkaar in dialoog te laten gaan.

Bij de opstart van dit vernieuwingsproject werden bewoners en lokale organisaties door medewerkers van de gemeente tijdens de vergaderingen van de gebruikelijke wijkcommissies op de hoogte gebracht van de plannen. Ook werden ze bevraagd tijdens rondetafels, georganiseerd in het kader van een studie naar de leefbaarheid van de openbare ruimte in het historisch centrum van Sint-Jans-Molenbeek.

Het opbouwwerk (vanuit buurthuis Bonnevie) nam samen met Yota!, kinderen- en jongerenparticipatie van JES vzw het

initiatief om de participatie uit te breiden naar doelgroepen die nog weinig tot niet betrokken waren bij het wijkcontract en de projecten voor vernieuwing van de openbare ruimte in hun buurt. Voor een vindplaatsgerichte dialoog was die samenwerking een geslaagde combinatie, zeker ook omdat Yota! gespecialiseerd is in methodieken om kinderen en jongeren te betrekken en als deelwerking van JES ook beroep kan doen op straathoekwerk en het Kort Op de Bal project van JES vzw.

Fotobron: Buurthuis Bonnevie

Het opbouwwerk kon voornamelijk de volwassenen gebruikers en omwonenden aanspreken en stimuleren om deel te nemen aan het participatieproces.

Er is ook samengewerkt met medewerkers van de gemeente en de architecten die zelf voorzagen in de organisatie van dialoog en participatie tijdens overlegmomenten met de wijkcommissie en een aantal ontmoetingen in de openbare ruimte van de wijk.

Na een drietal overlegmomenten met buurtbewoners en leden van de wijkcommissie stelde het architectenbureau het project Pietro voor. Dit is een netwerk van verschillende routes voor zachte mobiliteit, gebaseerd op het model van het metronet. Het parcours vertaalt zich in verschillende punctuele interventies zoals veilige oversteekplaatsen, een coherent verlichtingsplan, nieuw stadsmeubilair en de herinrichting van twee kleine parken, Espace Pierron en Fonderie.

Tijdens dit "Pietro"project op de as zachte mobiliteit stelden we vast dat de meningen uiteen liepen over de plaats waar de banken moeten komen of zelfs over het al dan niet plaatsen van banken. Bewoners willen ze in het algemeen niet voor hun deur omdat ze bang zijn voor nog meer overlast. Sommigen verkiezen parkeerplaatsen en autoverkeer boven banken. Anderen vinden dan weer dat er meer ruimte moet zijn voor kinderen en jongeren zodat ze kunnen bewegen en elkaar ontmoeten, want het bestaande Bonneviepark op de as zachte mobiliteit is reeds te druk bevolkt tijdens de lente- en zomermaanden en de sportzone is niet groot genoeg voor de vele voetballende kinderen en jongeren. De jongeren zelf die vaak gebruik maken van deze as vroegen naar overdekte banken, omdat het voor hen een ontmoetingsplek is en zij wilden graag een soort van "woonkamer" hebben. Een plaats, waar ze in veel gevallen bij gebrek aan alternatief, afspreken met vrienden.

We stelden ook vast dat veel bewoners die op deze as wonen zelf geen tot weinig gebruik van deze openbare ruimte maken. De meesten hebben hier minder nood aan, aangezien ze een eigen tuin hebben en hun kinderen vaak deelnemen aan activiteiten buitenshuis. Aan de andere kant is het een feit dat overlast zich voordoet op de reeds bestaande "autovrije" ruimten waarbij er geen afscheiding is tussen de voordeur van de woningen en de openbare ruimten zoals in de Sint-Mariastraat en op het Voltaireplein. Overlast die ervaren wordt van kinderen die voetballen en ruiten stuk maken en vaak spelen zonder toezicht van één van de ouders. Het plein blijft vaak vuil achter omdat de vuilnisbakken snel vol zijn. Tot laat in de nacht hangen jongeren en mannen rond die plots luidruchtig kunnen zijn, waardoor bewoners tijdens hun slaap gewekt worden. Tot nu toe konden de omwonenden met hun klachten nergens terecht en moeten ze zelf ingrijpen of moedeloos ondergaan.

Fundamenteel volgens ons, is dat er respect is voor ieders nood en behoefte. Maar om dit te bekomen bleek naast de opmaak van een plan van heraanleg ook een sociaal proces nodig te zijn waarbij gebruikers en omwonenden met elkaar in dialoog konden gaan om zo elkaars behoeften en noden beter te begrijpen. Dit sociaal proces was niet voorzien in het wijkcontract en dit kon ook niet meer ingepland worden. Eigenlijk zou een wijkcontract systematisch moeten voorzien in samenwerking met een gemeentelijke dienst die tijdens en na het wijkcontract een sociaal proces voorziet, naast een participatieproces voor een heraanleg van een openbare ruimte. Zeker in een ruimte waar reeds conflicten zijn omwille van verschillende behoeften en belangen.

Aangezien het voor de as zachte mobiliteit niet meer mogelijk was om dit sociaal proces te voorzien vóór de plaatsing van de banken, werd deze vraag op ons verzoek door de dienst gesubsidieerde projecten van het wijkcontract gesteld aan de schepen van

jeugd, sociale cohesie en bestrijding sociale uitsluiting om dit vanaf het moment dat de banken geplaatst zijn verder op te volgen via de dienst CLES (straathoekwerk en Clessport).

Het ontwerp werd definitief goedgekeurd door de gemeente en het gewest op basis van het algemeen belang voor de wijk. Er moest geen openbaar onderzoek georganiseerd worden omwille van slechts kleine ingrepen in de openbare ruimte. Bewoners van Voltaireplein en Briefdragerstraat dienden wel nog petities in tegen het plaatsen van de banken.

In tussentijd vond het opbouwwerk en Yota! het toch belangrijk om voor de start van de werken reeds ontmoetingen te organiseren voor omwonenden en gebruikers in de hoop op die manier elkaar meer te respecteren en elkaars behoeften beter te begrijpen. In samenwerking met Citizenne organiseerden we een bouwatelier: banken maken uit paletten en een infostand met definitief ontwerp van de Sint-Mariastraat. Het was een eerste en moeizame ontmoeting tussen omwonenden en jongeren.

In 2012 wilden we de autoloze zondag niet laten voorbij gaan zonder animaties en sensibilisatieactiviteiten te voorzien op de as zachte mobiliteit. Werkingsmiddelen zochten we via een project 'wijkfeest in het gemeentelijk Wijkcontract' ingediend door Bonnevie en Yota!. Het project had drie doelstellingen: bewoners informeren over het definitief ontwerp van heraanleg (plan en planning), sensibilisatie rond zachte mobiliteit en het samenleven in de openbare ruimte verbeteren. Via sensibilisatie- en initiatieactiviteiten hebben we getracht om de bewoners de voordelen van zachte mobiliteit te laten inzien en te begrijpen dat dit van belang is om de kwaliteit van het leven te bevorderen in hun wijk. Dit project had ook een netwerkversterkend effect. Verschillende partners hebben hierin samengewerkt. Door de verscheidenheid aan partners werd een breed

doelpubliek bereikt en kon er ook gewerkt worden rond samenleven in de publieke ruimte. De (hang) jongeren werden betrokken bij de begeleiding en uitvoering van de activiteiten en konden zo op een positieve manier kennis maken met de omwonenden. De omwonenden werden uitgenodigd om opnieuw gebruik te maken van de openbare ruimte en er ook het positieve van in te zien in plaats van enkel de overlast. Een aantal van deze doelstellingen werd bereikt door deze feestelijke en ludieke interventie in de openbare ruimte. Maar over de plaatsing van de overdekte banken bleef onenigheid bestaan.

Sinds de plaatsing van de banken, afgerond in april 2014 is er een overleg opgestart tussen verschillende diensten van de gemeenten, namelijk Cles sport, Cles straathoekwerk, gemeenschapswachten, politie, buurthuis Bonnevie. Op korte termijn komt er een actieplan voor een omkadering bij klachten rond de banken. Op middellange termijn zal er met nieuwe partners samengewerkt worden rond het samenleven in de openbare ruimte. Dit om te voorkomen dat de banken zoals in het verleden verwijderd worden of dat men meteen begint met het uitschrijven van gasboetes.

Bij wijze van besluit zou men deze initiatieven van het opbouwwerk en Yota! kunnen inschrijven in de beweging van werkingen die in Nederland de naam **Thuis op straat** mee kreeg. Deze beweging drijft op de inzet van krachten die als draaischijf kunnen dienen om sociale cohesie te faciliteren. Het gaat om straatanimatoren, straathoekwerkers, opbouwwerkers die vindplaatsgericht werken, die op zoek gaan naar mensen, die nabijheid en vertrouwen centraal stellen. Deze benadering staat haaks op de sfeer van angst die momenteel overheerst en in naam waarvan grote budgetten gaan naar bestraffing in plaats van naar preventie en samenlevingsopbouw.

HERSTELRECHT IN BRUSSELE WIJKEN

IS ER EEN ALTERNATIEF VOOR DE GAS-BOETES?

Enige tijd geleden berichtten de kranten dat de stad Antwerpen het afgelopen jaar drie procent minder gasboetes heeft uitgeschreven (De Morgen, 10 april 2014). Burgemeester Bart De Wever kwam de cijfers toelichten met de argumentatie dat de aberraties in het GAS-beleid eruit moesten, omdat anders het draagvlak voor de gas-wetgeving dreigt af te kalven.

Deze matigende aanpak kan natuurlijk op verschillende manieren gelezen worden. Voorstanders van de GAS-wetgeving zullen met vuur verdedigen dat de geest van de wet moet worden gehandhaafd door absurditeiten en misbruiken weg te snijden. Tegenstanders zien het terugdringen van misbruik als het bewijs dat de wetgeving zelf een miskleun is. De GAS-wetgeving is gewoon een verkeerde aanpak van overlast. De spirit van dat wettelijk kader ademt repressie, wekt verzuring in de hand, maar biedt geen constructieve oplossingen voor problemen onder burgers. De beperkte rechtswaarborgen zijn een aanfluiting van de rechtstaat: een vage rechtsgrond, willekeur van GAS-ambtenaar, geen onafhankelijke rechter die oordeelt.

Is er dan mogelijks een concreet alternatief? Welke andere aanpak voor overlast dient er zich dan aan? In de marge van het strafrecht heeft er zich sinds een twintigtal jaren, in België, Europa, maar ook op andere continenten, een gedachtegoed en web van praktijken ontwikkeld, bekend onder de naam herstelrecht of Restorative Justice. (Braithwaite, 1999) Slachtoffer - dader bemiddeling, family group conferences, peace making circles, sentencing circles: het zijn allemaal methodieken en programma's die uitgaan van het vertrouwen dat burgers, met voorbereiding en begeleiding

Erik Claes, Minne Huysmans, Iman Lechkar, Nele Gulinck ¹

door een neutrale bemiddelaar, zelf hun conflicten kunnen bespreken en oplossen.

Sporen van de bemiddelingsgedachte zijn ook terug te vinden in de GAS-wetgeving zelf. Voor minderjarige overtreeders is een voorafgaand bemiddelingsaanbod verplicht. Maar er is meer: pleitbezorgers van herstelrecht zijn er ook van overtuigd dat een herstelrechtelijke aanpak maatschappelijke verzuring op termijn kan terugdringen. In een herstelrechtelijke cultuur zullen burgers, begeleid door een bemiddelaar, zelf constructief hun conflicten bespreken, alvorens een GAS-ambtenaar een overtreding te laten vaststellen. Is herstelrecht dan geen alternatief voor GAS-boetes? Of is het veeleer complementair?

AGENDA VAN DEZE BIJDRAGE

Tegen de achtergrond van deze vragen stellen wij in deze bijdrage lopend onderzoek voor omtrent het initiëren van herstelrechtelijke initiatieven in een Brusselse, grootstedelijke context. Dit onderzoeksproject (november 2013-november 2015) is een actie-onderzoek dat uitgaat van de HUBKAHO (Hogeschool universiteit Brussel - Katholieke Hogeschool) en gefinancierd wordt door PWO-middelen (Praktijkgericht Wetenschappelijk Onderzoek). Het project test herstelrechtelijke methodieken uit in twee Brusselse wijken (de Anneessenswijk en de Begijnhofwijk). Het beoogt tegelijk stedelijk sociaal werkers vertrouwd te maken met een herstelrechtelijke aanpak, herstelrechtelijke methodieken en bemiddelingsvaardigheden.

Zonder een rechtstreeks antwoord te geven op de vraag hoe en in welke mate een

herstelrechtelijke aanpak zich aandient als een volwaardig alternatief voor (dan wel als een aanvulling van de) GAS-wetgeving, willen wij in wat volgt aangeven wat een herstelrechtelijke benadering tot een beloftevol denk- en handelingskader maakt in de context van grootstedelijke conflicten. We wijzen daarbij ook enkele knelpunten en uitdagingen aan. Tegelijk leggen we uit hoe we het herstelrechtelijk potentieel in het kader van genoemd onderzoeksproject concreet willen uitproberen.

SCHURENDE NETWERKEN EN HET VEILIGHEIDSDISCOURS

Als onderzoekers van genoemd HUBKAHO-project nemen we de Brusselse, grootstedelijke context als uitgangspunt. Superdiversiteit is hier een belangrijk sleutelwoord: de helft van de bevolking heeft een niet-Belgische etnisch culturele achtergrond. Brussel telt naar schatting 170 nationaliteiten (Holemans, 2012). Een veelkleurige diversiteit van sociale netwerken kruisen elkaar in stedelijke openbare ruimtes (straten, parken, pleinen, metrostations). In Brusselse wijken met een grote bevolkingsdichtheid schuren die netwerken gemakkelijk tegen elkaar aan, wat aanleiding geeft tot conflicten, spanningen en normoverschrijdend gedrag. Deze spanningen vragen om aansturing. Onbeheerd gelaten, leiden ze mogelijks tot geweld, extremisme, racisme en xenofobie.

Daarnaast is ons vertrekpunt dat heel wat spanningen tussen sociale netwerken in belangrijke mate teruggaan tot spanningen tussen sociale netwerken en hun institutionele omgeving: gebrek aan groene leefruimte, gebrek aan degelijke woningen, gebrek aan degelijk onderwijs, gebrek aan werk, leegstand, verloedering, etc...

Hoe met die schurende netwerken omgaan? In de stedelijke omgeving circuleren twee grote referentiekaders.

Het eerste kader, dat zich sterk via media en politiek verspreidt, is het veiligheidsdiscours. Dit verhaal leest spanningen en conflict als overlast en normoverschrijdend gedrag van groepen dat als problematisch wordt gedefinieerd (jongeren, daklozen, illegalen). Die overlast draagt bij tot onveiligheidsgevoel in buurten en wijken. Het veiligheidsdiscours spreekt overheden aan om die overlast (schadelijk, storend of risicovol gedrag) terug te dringen via straffen, boetes, en preventie-maatregelen (aanwezigheid van politie, stadswachters). Door een combinatie van repressie en preventie zouden burgers hun veiligheidsgevoel herwinnen. Hoe populair dit veiligheidsdiscours ook moge zijn, het bevat een onvermijdelijke kost. De weerstand die de nieuwe gaswetgeving heeft uitgelokt bij het middenveld, bij jongeren en middenveld-organisaties illustreert hoezeer het veiligheidsdiscours zich vooral richt tot de effecten van schurende, sociale netwerken, hoezeer dit veiligheidsdiscours een ongecontroleerde machtsconcentratie bij (lokale) overheden kan mobiliseren, maar ook hoezeer dit discours gemakkelijk leidt tot criminalisering van maatschappelijk kwetsbare groepen (Bourbeau, 2011)

SCHURENDE NETWERKEN ALS KANSEN VOOR STEDELIJK BURGERSCHAP

Tegenover dit veiligheidsdiscours staat er een tweede referentiekader dat schurende netwerken in publieke ruimtes vooral ziet als kansen om op een gelijkwaardige wijze samen te leven. Niet veiligheid, maar groei en maatschappelijke ontwikkeling staan hier centraal. Dit referentiekader wordt in Brussel gedeeld door een netwerk van sociale en sociaal - cultureel werk organisaties en richt zich op het opbouwen van de samenleving. Deze organisaties nemen conflict en onveiligheid bewust niet als uitgangspunt, maar plaatsen hun acties samen met de stedelijke bewoners

in het teken van samen handelen, samen leren, samen opkomen voor gelijke toegang tot grondrechten. Schurende netwerken verschijnen dan als kansen tot het ontwikkelen van stedelijk burgerschap. Ook dit tweede referentiekader kampt met moeilijkheden, omdat het zeer sterk uitgaat van spontaneïteit en vanzelfsprekendheid van sociale cohesie en gedeelde belangen (Storme, 2013).

Daartegenover staat echter een superdiverse stedelijke omgeving die zich precies kenmerkt door een veelheid van belangen en noden die elkaar doorkruisen, die met elkaar botsen en die onvermijdelijk leiden tot spanningen en frustraties. Heel wat organisaties en hun sociaal werkers lopen dan aan tegen de vraag: hoe met die verscheidenheid van belangen op een constructieve wijze omgaan?

HERSTELRECHT ALS ALTERNATIEF REFERENTIEKADER?

In het HUBKAHO project 'Herstelrecht in Brussel' schuiven we de herstelrechtelijke benadering naar voren als een mogelijk, derde referentiekader dat de pijnpunten van de twee vorige referentiekaders mogelijks kan neutraliseren. Het project

beoogt meer concreet uit te testen of :

1. het herstelrechtelijk verhaal kan dienen als breed denkkader om met schurende netwerken in een Brusselse, grootstedelijke context om te gaan,
2. de herstelrechtelijke methodieken een dynamiek van conflicttransformatie kunnen teweegbrengen,
3. die herstelrechtelijke methodieken kunnen worden ingebed in de praktijken van het stedelijke sociaal werk.

Als onderzoekers van dit project staan we niet alleen in het uitproberen en verder ontwikkelen van herstelrechtelijke know-how. Ons project wordt gedragen en gevoed door een lopend Europees project (2012-2016): *Developing alternative understandings of security and restorative justice approaches in intercultural settings within democratic societies*, gefinancierd door de Europese Commissie binnen het seventh framework programme. Dit Europees project verzet zich tegen het veiligheidsdiscours in interculturele settings en beoogt een alternatief, herstelrechtelijk denkkader uit te werken vanuit actieonderzoek in een vijftal Europese

interculturele settings (Oostenrijk, Noorwegen, Hongarije, Servië, Verenigd Koninkrijk).

Net zoals de Europese onderzoekers, gaat het lokale, Brusselse project uit van de mogelijkheden van herstelrecht. De herstelrechtelijke filosofie is immers gebouwd op methodieken die op een constructieve wijze met conflicten omgaan. Via deze methodieken leren sociaal werkers zich als bemiddelaars te bewegen in een verscheidenheid van conflicterende noden en belangen. In wat volgt schetsen we deze herstelrechtelijke filosofie in enkele krachtlijnen.

VIJF KRACHTLIJNEN

Het herstelrechtelijke verhaal kent verschillende versies met telkens verschillende accenten, maar in één of andere gedaante komen een vijftal krachtlijnen steeds terug.

1. Herstelrechtelijke praktijken zoals bemiddeling of een bredere gesprekskring reduceren criminaliteit niet tot een overtreding van een maatschappelijke of strafrechtelijke norm, maar hebben ook aandacht voor de subjectieve beleving van elke betrokken partij. Hun eigen kijk op de gepleegde feiten, de oorzaken en gevolgen krijgen aandacht en worden voorwerp van dialoog (Pali & Pelikan, 2010). Recht op spreken en gelijk respect voor de partijen zijn belangrijke sturende waarden.

Met deze krachtlijn dient herstelrecht zich aan als een aantrekkelijk, alternatief referentiekader. De conflictbeleving van alle betrokken partijen wordt niet onder de mat geschoven. En tegelijk bieden de verschillende perspectieven van de verschillende betrokkenen ruimte voor het in kaart brengen van diepere noden en belangen.

2. Een herstelrechtelijke benadering vertrekt van het vertrouwen dat conflictpartijen zelf

hun conflicten/delicten kunnen bespreken en zelf kunnen bijdragen tot conflictoplossing (Christie, 1977). Eigenaarschap van het conflict en participatie zijn belangrijke sturende waarden, wat herstelrecht maakt tot een volwaardig democratisch project (Claes & Van Daele, 2012). Voorstanders van herstelrecht proberen praktijken uit die betrokken partijen ondersteunen in hun vermogen tot conflictoplossing in en met de samenleving. Maar meer nog: ze ondernemen acties om burgers in de samenleving te overtuigen dat conflicten, en zelfs delicten, voorwerp kunnen zijn van dialoog. Voorstanders van herstelrecht spreken hier de samenleving

aan op coöperatief burgerschap. Herstelrecht wordt gedragen door de overtuiging dat conflicten kansen zijn voor burgerschap, waar alle betrokkenen, niet alleen dader en slachtoffer, een constructieve, maatschappelijke verantwoordelijkheid in kunnen opnemen.

Ook deze krachtlijn maakt herstelrecht tot een beloftevolle derde weg tussen het veiligheidsdiscours, enerzijds, en het discours van opbouwwerkers, anderzijds. Herstelrecht erkent de frustratie en onvrede van overlast, van spanningen tussen individuen en groepen, maar beoogt conflicttransformatie door het stimuleren van participatie en burgerschap. Herstelrecht profileert zich bovendien als antwoord op maatschappelijke verzuring, zonder de ernst van conflicten en normoverschrijdend gedrag uit de weg te gaan.

3. Een herstelrechtelijke benadering is gegroeid als kritiek op de klassieke strafrechtspleging. Tegenover het abstracte, formele karakter van het strafrecht, staat de informele, concrete praktijk van slachtoffer - dader bemiddeling, of een brede peace making circle, waar alle betrokken partijen (magistraten inclusief) als gelijkwaardige partijen het woord krijgen. Tegenover het bestraffende, verwijtende, vergeldende strafrecht staat een web van praktijken die gericht zijn op een constructieve, leefbare oplossing voor de toekomst. Herstelrecht staat in het teken van herstel, en niet in het teken van een bewuste leedtoevoeging (Walgrave, 2007). De rechtvaardigheid die beoogd wordt is restorative justice, en niet: punitive justice. Tegenover een eenzijdige, verticale communicatie uitgaande van magistraten, staat een meerzijdige, horizontale communicatie tussen partijen. Waar de strafrechter oordeelt, daar faciliteert en ondersteunt de bemiddelaar het gesprek.

Het spreekt voor zich dat herstelrecht zich hier distantieert van een punitieve logica

die onvermijdelijk in de GAS-wetgeving ingebakken zit. Maar tegelijk loert hier ook een valkuil. Door de focus sterk op het klassieke strafrecht te leggen, dreigen voorstanders van herstelrecht gemakkelijk uit te gaan van de vanzelfsprekendheid van criminaliseringsprocessen. Herstelrecht ziet zich als een alternatieve respons op crimineel gedrag, maar in de context van de GAS-wetgeving rijst de vraag precies of de 'overlast' wel crimineel gedrag is. Verdient datgene wat als overlast benoemd wordt, wel een punitieve ingreep door de overheid? Herstelrecht gaat vaak uit van de eenduidigheid van een slachtoffer versus een dader, maar in de context van schurende sociale netwerken is het niet eenduidig wie nu slachtoffer en wie nu dader is. Het is zelfs de vraag of deze labels (slachtoffer, dader) wel toepasselijk zijn. Zijn opdringerige bedelaars daders en verveelde toeristen slachtoffers? Is een wildplasser een dader en een passant een slachtoffer?

4. De confrontatie met de logica van het strafrecht, staat niet enkel in het teken van kritiek. De klassieke strafrechtspleging heeft zelf ook iets te bieden (Aertsen, 2006). Het heeft de herstelrechtelijke filosofie gevoelig gemaakt voor het belang van de rechtsstaat en van rechtswaarborgen. Een van de verworvenheden van het moderne, klassieke strafrecht is dat het geweldsmonopolie van de staat begrensd dient te worden met beschermingsmechanismen: het recht op verdediging, het vermoeden van onschuld, toegang tot een onafhankelijke rechter, een helder wettelijk kader dat gedrag strafbaar stelt, proportionaliteit van de straf. Al deze beginselen en grondrechten zijn erop gericht het machtsonevenwicht tussen verdachte/beklaagde en de straffende overheid te compenseren. Voorstanders van herstelrecht hebben hier van magistraten en advocaten geleerd hoe belangrijk deze rechtswaarborgen zijn, ook in een informele bemiddelingspraktijk.

Meer concreet kondigt herstelrecht zich als beloftevol aan, precies omdat zijn pleitbezorgers niet zullen nalaten de uitholling van de rechtsstaat door de GAS-wetgeving aan de kaak te stellen. Tegelijk zijn herstelrechtelijke praktijk-werkers zich sterk bewust van machtsoneven-wichten in negotiatie-gesprekken. In de hoedanig-heid van bemiddelaars bezitten zij de know-how om meerzijdig partijdig te zijn en alle betrokken partijen gelijk gewicht te geven in overleg en conflictoplossing. Deze bemiddelende, meerzijdig partijdige expertise belooft een welgekomen aanvulling te zijn op de expertise van de stedelijk sociaal werker in conflictsituaties.

5. Ontstaan als kritiek op het klassieke strafrecht is herstelrecht gericht op sociale verandering, op justitiële hervorming, op het realiseren van het ideaal van participatieve en communicatieve justitie (Claes & Van Daele, 2012). Aanhangers van herstelrecht hebben het ideaal van een justitieel systeem voor ogen dat zijn argwaan en drang naar controle tempert, zich bewust is van zijn eigen beperkingen en zoveel als kan het conflict teruggeeft aan de partijen (subsidiariteit), de conflictpartijen in hun krachten zet, hen erkent en aanmoedigt in hun gezamenlijke, participatieve inspanningen (empowerment). Op het eerste gezicht is deze sterke gerechtelijke oriëntatie van herstelrecht wat vreemd voor stedelijk sociaal werkers die grootstedelijke conflicten buiten de sfeer van justitie willen houden. Niet gerechtelijke hervorming, maar wel het recht op het uitoefenen van fundamentele grondrechten in een grootstedelijke context houdt hen bezig. Toch kan bij nader inzien ook hier het herstelrechtelijk discours inspirerend zijn, omdat het stedelijk sociaal werkers aanzet te pleiten voor hervorming van de GAS-wetgeving in de richting van een participatieve, communicatieve justitie. Een rechtvaardige aanpak van sluikstorten, wildplassen, bedelen is er één waar rechtswaARBorgen gerespecteerd worden, de betrokken partijen worden gesterkt om zelf oplossingen te bedenken, en waar de boete verschijnt als ultieme remedie.

Een herstelrechtelijke benadering bevat heel wat troeven om het veiligheidsdiscours op afstand te houden, om de participatieve logica van stedelijk sociaal werk te omhelzen, zonder de complexiteit van stedelijke conflicten uit de weg te gaan. Een herstelrechtelijke aanpak is participatief, doet recht aan verscheidenheid, staat in het teken van conflicttransformatie, heeft oog voor machtsonevenwichten en is gericht op (gerechtelijke) beleidsbeïnvloeding (Bradt & Bouverne-Debie, 2009). Toch zijn er ook uitdagingen. Waar het herstelrechtelijke verhaal voornamelijk in een strafrechtelijke logica van daders en slachtoffers heeft gestalte gekregen, moet het zich nu voluit vanuit een buitengerechtelijke, stedelijke omgeving ontwikkelen. De institutionele omgeving waarop herstelrecht zich beleidsbeïnvloedend zal moeten richten, is die van lokale overheden, veel meer dan het justitiële systeem op zich.

Met het praktijkgericht onderzoeksproject van HUBKAHO als kader en gevoed door het Europese project, willen wij nu onderzoeken

of deze beloftes concreet kunnen worden waargemaakt. Als onderzoekers op dit project hebben we daarvoor drie strategieën uitgezet.

1. De eerste strategie is conceptueel
2. De tweede strategie is pedagogisch
3. De derde is methodisch en gericht op concrete acties.

In wat volgt lichten we deze strategieën kort toe en geven we reeds verslag van de stand van het onderzoek.

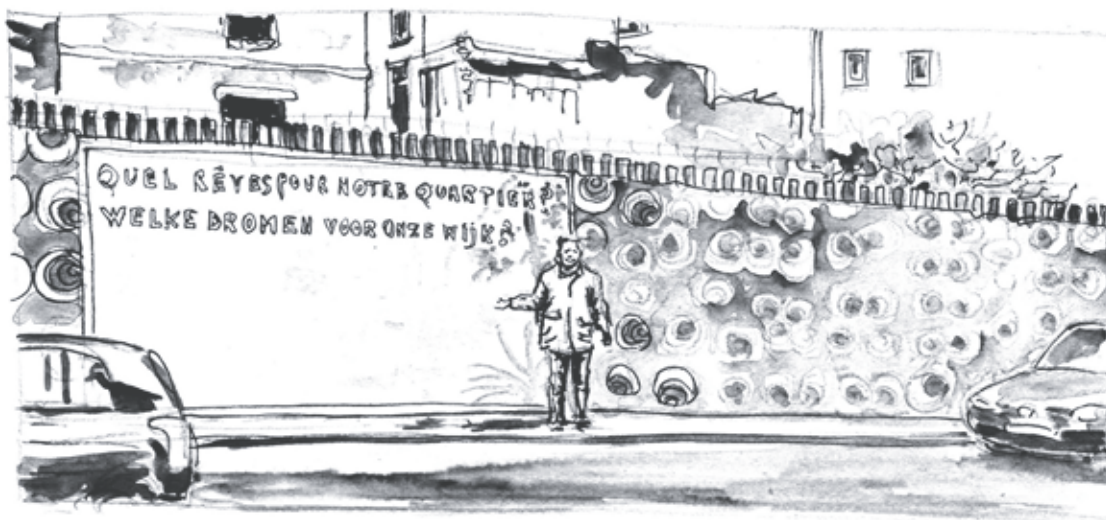
HERSTELRECHT EN ACUPUNCTUUR VAN DE STAD

Opdat een herstelrechtelijke benadering zich kan aanbieden als een alternatief referentiekader, dient het brede verhaal eerst conceptueel te worden hertekend, en dit op maat van de Brusselse, grootstedelijke context. Binnen het kader van het HUBKAHO-project hebben we een viertal belangrijke conceptuele ingrepen uitgevoerd. We stippen ze kort aan.

1. Conflict als uitgangspunt. We gaan niet uit van de gegevenheid van een delict, maar

nemen conflicten en spanningen in de publieke stedelijke ruimte als uitgangspunt. We zien deze spanningen in het licht van uiteenlopende belangen in een dense, diverse omgeving, in het licht van dualisering en sociale ongelijkheid, in het licht van bestuurlijke inertie, maar ook in het licht van spanningen in de identiteitsvorming van groepen en individuen. We zien conflicten als een uitnodiging om stedelijke spanningen gezamenlijk transparant te maken en de gehavende of concurrerende grondrechten en ontwikkelingskansen te benoemen.

2. Acupunctuur van de stad. Vanuit een herstelrechtelijke aanpak zien we conflicten als knooppunten tussen netwerken. Herstelrecht doet aan acupunctuur van de stad door de geblokkeerde energie in die pijnpunten vrij te maken (Lamote & Ampe, 2012). Herstelrecht beoogt niet in de eerste plaats gerechtelijke hervorming, maar wil conflicten in stedelijke, publieke ruimtes ombuigen tot plekken waar burgers gezamenlijk hun toegang tot hun mogelijkheden en grondrechten trachten te ontsluiten (Nussbaum, 2011), waar ze gezamenlijk

hun stedelijke dromen kunnen uittesten en gezamenlijk hun toegang tot fundamentele rechten in de stad kunnen opeisen of negociëren (Plyushteva, 2009). Herstelrecht staat dan in het teken van gelijke toegang tot grondrechten en activeert niet alleen participatief, maar ook politiek stedelijk burgerschap.

3. Een stedelijke blik op herstelrechtelijke praktijken. Vanuit het perspectief van stedelijk burgerschap plaatsen we herstelrechtelijke praktijken in het licht van: 1. het blootleggen en activeren van sociale netwerken. 2. het empoweren van netwerken, 3. Het mobiliseren van vertrouwen bij en tussen de betrokken partijen, 4. het mobiliseren van een tastbaar, projectmatig engagement dat hoop uitademt.

VORMING IN LERENDE NETWERKEN

Denkkaders kunnen prachtig in elkaar steken, kunnen nieuwe inzichten en praktijken in het vooruitzicht stellen. Maar zolang ze niet kunnen neerdalen in de praktijk, zolang ze niet gehanteerd, uitgeprobeerd en ingeoefend worden in sociale netwerken, blijven ze in een begripshemel steken. Om die reden hebben we al vroeg in de uitvoering van het project (maart 2014) twee vormingsdagen opgezet voor opbouwwerkers van Samenlevingsopbouw Brussel. Praktijkonderzoeker en bemiddelaar Minne Huysmans bereidde de tweedaagse voor en breidde de coachingscapaciteit uit met een bemiddelaarster van Bemiddelingsbureau Brussel. Achterliggende bedoeling van deze vormingstweedaagse bestond er in de eerste plaats in het netwerk van de opbouwwerkers en dat van professionele bemiddelaars actief met elkaar te verbinden. Het knooppunt was de vormingstweedaagse: opbouwwerkers leerden het herstelrechtelijke verhaal en de bemiddelingsexpertise kennen. Bemiddelaars leerden de noden

en eigenheid van opbouwwerk kennen.

Als onderzoekers hadden we ervoor gekozen de wederzijdse betrokkenheid tussen bemiddelaars en opbouwwerkers te stimuleren door overdracht van expertise. Theorievorming over herstelrecht werd heel zuinig van onderuit aangebracht. Aan de hand van rollenspelen probeerden de opbouwwerkers de meerzijdige partijdigheid uit, oefenden ze de vaardigheid in om verschillende standpunten zorgzaam te confronteren en terug te leiden tot dieperliggende noden en fundamenten.

In dit vormingsproces ontdekten we als onderzoekers het soort van conflicten waarin opbouwwerkers zich bewegen. We ontdekten in welke contexten deze bemiddelingsvaardigheden door opbouwwerkers kunnen worden geadopteerd. Tegelijk stootten we op de eigen positie van de opbouwwerker die in bepaalde contexten en ter bescherming van belangen van maatschappelijk kwetsbare groepen, precies om partijdigheid (in plaats van meerzijdige partijdigheid) vraagt. Vanwege machtsonevenwichten is het dan belangrijk dat de opbouwwerker zijn rol als belangenbehartiger staande houdt en niet vermengt met die van de bemiddelaar.

Doorheen de oefeningen, rollenspelen ontdekten we als onderzoekers dat de conceptuele koppeling van herstelrecht aan stedelijk burgerschap zich vrij snel laat toeëigenen door de opbouwwerkers, precies omdat de finaliteit van grondrechten en het recht op stad hen sterk vertrouwd is. Stedelijk burgerschap blijkt tot het DNA van het opbouwwerk te behoren.

Tijdens de oefeningen (ondermeer tijdens het beoordelen van bemiddelingsovereenkomsten) ontdekten we tevens bij de opbouwwerkers de 'goesting' om de klassieke bemiddelingsmethodieken af te stemmen op hun doelgroepen en op buitengerechtelijke conflicten in publieke ruimtes (bv door het gesproken en geschreven woord aan te vullen met beelden en filmpjes). De vormingstweedaagse eindigde precies waar we wilden uitkomen: een gedragen bereidheid bij onderzoekers en opbouwwerkers om alternatieve herstelrechtelijke methodieken uit te testen die schurende netwerken in een grootstedelijke omgeving blootleggen en in kracht zetten. Die bereidheid hebben we hierboven acupunctuur van de stad genoemd.

HERSTELRECHTELIJKE WANDELINGEN EN DIGITAL STORYTELLING

Naast een conceptuele strategie en vormingsstrategie is er dus nood aan een derde onderzoeksstrategie: een strategie van methodiekvernieuwing die we samen met opbouwwerkers en stedelijk sociaal werkers uitdenken en uittesten. In de actuele fase van het onderzoek hebben we samen met Buurtwinkel Anneessens en het lokaal dienstencentrum het Anker (Begijnhofwijk) een aantal bakens/ principes van methodiekvernieuwing uitgezet. Als afronding van deze bijdrage lijsten we enkele van deze principes en hun methodische vertaling op. We willen met deze principes een alternatief herstelrechtelijk kader in concrete sociale werk interventies omzetten.

1. Nabijheid, vrijwilligheid en betrokkenheid. Praktijkonderzoekers en opbouwwerkers wachten geen verwijzing af door politie, gerecht, GAS ambtenaar, maar verkennen de wijkbeleving van de bewoners. De bewoners gidsen ons in knelpuntwandelingen geheel vrijwillig door hun wijk, leggen hun sociaal

netwerk bloot. Ze wijzen conflictzones aan en vertellen hun beleving van die conflicten. Ze vertellen ons over hun dromen voor de wijk. Met dit type van interventies beogen we schurende netwerken bloot te leggen en schenken we aandacht aan de eigen subjectieve beleving, de betrokkenheid, de noden en mogelijks gehavende grondrechten. We doen volle recht aan eigenaarschap van het conflict en reduceren de conflictbeleving niet tot normovertredingen.

2. Samenspraak, tegenspraak en verbeeldend leren. Praktijkonderzoekers en opbouwwerkers brengen een divers groepje van zes wandelaars samen om zelf elk een filmpje te maken van hun conflictbeleving in de wijk. Dit proces volgt de methodiek van digital storytelling. De deelnemer wordt volledig eigenaar (van scenario tot montage) van een digitaal verhaal van een tweetal minuten. De herstelrechtelijke communicatie (uitwisseling standpunten, wederzijds respect, zoektocht naar gedeelde fundamenteën) wordt opgestart in een beeldende omgeving en in een gezamenlijk proces. Met dit type van interventie beogen we een dynamiek van conflicttransformatie in een constructieve en vertrouwde setting op gang te krijgen, de diversiteit van perspectieven uit te wisselen, gehavende grondrechten te benoemen en via beelden en verbeelding zoeken naar mogelijkheden tot herstel.

3. Openbaarheid en projectgericht werken. Met toestemming van de betrokken buurtbewoners worden de digital stories voor een breder publiek getoond naar aanleiding van een publiek evenement. Zo worden conflicten in de stedelijke ruimte vanuit verschillende perspectieven publiek zichtbaar. Met de projectie van de digital stories (bv. op een blinde muur in een park) organiseren we tegelijk een peacemaking circle. De gesprekscirkel verbreedt zich zo naar andere buurtbewoners. De facilitator zoekt met de deelnemers

naar mogelijkheden voor een inspirerend, kleinschalig constructief initiatief. Met dit type van interventie beogen we conflicten in de publieke ruimte aan de samenleving zichtbaar terug te geven. In een beeldende omgeving trachten we een stedelijk klimaat te installeren waar conflicten niet hoeven uit te monden in sancties, maar een knooppunt kunnen zijn voor stedelijke solidariteit. Kortom: herstelrecht als acupunctuur van de stad.

BESLUIT

In deze bijdrage hebben we 'Herstelrecht in Brussel', een lopend onderzoeksproject van HUBKAHO, gesitueerd tegen de achtergrond van het maatschappelijk debat rond de GAS-wetgeving. We hebben het project voorgesteld vanuit een breder herstelrechtelijk denkkader dat zich als een alternatief presenteert voor het veiligheidsdiscours zonder het moeilijke thema van grootstedelijke conflicten en spanningen

uit de weg te gaan. We hebben daarbij enkele strategieën toegelicht die een herstelrechtelijke benadering kan laten neerdalen tot een concrete stedelijke sociaal werk praktijk. De komende onderzoeksmaanden zullen ons leren welke mogelijkheden die strategieën bieden en tegen welke grenzen ze zullen aanlopen.

¹Dr. Erik Claes is docent en onderzoeker aan de HUBKAHO, opleiding sociaal werk. Hij is projectleider van het PWO project 'Herstelrecht in Brussel'.

Dr. Iman Lechkar is docent en onderzoeker aan de HUBKAHO, opleiding sociaal werk.

Minne Huysmans is docent en onderzoeker aan de HUBKAHO, opleiding sociaal werk en orthopedagogie.

Nele Gulinck is docent en onderzoeker aan de HUBKAHO, opleiding orthopedagogie.

Tekeningen: Erik Claes

REFERENTIES

Aertsen, I. (2006). The intermediate position of restorative justice: the case of Belgium. In I. Aertsen, T. daems, & L. Robert (red.), *Institutionalising Restorative Justice*. Cullompton: Willan Publishing

Bourbeau, P. (2011). *The Securitization of Migration. A study of Movement and Order*. London: Routledge.

Bradt, L., & Bouverne -De Bie, M. (2009). Victim-Offender mediation as a social work practice. *International Social Work*, 52 (2), 181-193.

Braithwaite, J (1999). Restorative Justice: Assessing Optimistic and Pessimistic Accounts. In M. Tonry, *Crime and Justice: A Review of Research*. Chicago: Chicago University Press.

Claes, E., & Van Daele, E. (2011). Vrijwilligers binnen een gematigde visie op herstelrecht. *Tijdschrift voor Herstelrecht* (3), 24-37.

Christie, N. (1977). Conflicts as Property. *British Journal of Criminology*, 17 (1), 1-15.

Holemans, D. (2012). *Mensen maken de stad*, Epo.

Lamote, F. & Ampe, S. (2013). *Growfunding. concepttekst*.

Nussbaum, M. (2011). *Creating Capabilities. The Human Development Approach*, Cambridge, Harvard University Press.

Pali, B., & Pelikan, C. (2010). *Building Social Support for Restorative Justice*. Leuven: European Forum for Restorative Justice.

Plyushteva, A. (2009). *The Right to the City and Struggles over Urban Citizenship: Exploring the Links*, Amsterdam Social Science, Vol 1 (3), 81-97.

Storme, A. (2013). Kan 'sociale cohesie' de sociale cohesie redden? Maatschappelijke context en weging van een beleidsstrategie, *Opbouwwerk Brussel*, 108, 45-49.

Walgrave, L. (2008). *Restorative Justice, Self-Interest and Responsible Citizenship*. Cullompton: Willan Publishing.

ZIN EN ONZIN VAN GAS – DE DEBATTEN.

Alain Storme en Bernard Desmet¹

De Gemeentelijke Administratieve Sancties zijn niet uit het nieuws te slaan. Haast elke dag worden we getrakteerd op alweer een bericht over een absurde toepassing ervan. Deze anekdotiek mag er ons echter niet van weerhouden kritische vragen te blijven stellen bij de GAS-wetgeving op zich. Diverse aspecten spelen: de scheiding der machten; het recht op sociale actie; het gebruik van openbare ruimte; willen we een ondersteunende of een repressieve samenleving. In een reeks van 4 debatten tastte het Brussels GAS-platform dit voorjaar de mogelijkheden af om maatschappelijk aanvaardbare alternatieven voor de GAS-boetes te stimuleren. Elk debat werd vooraf gegaan door een voorstelling binnen hetzelfde thema: respectievelijk een film, een voordracht, een ludieke actie en een spel. Hieronder volgt de verslaggeving. Een synthese hiervan is stof voor de volgende bijdrage, het memorandum van het Brussels GASplatform.

Filip Van Zandycke – www.hoedgekruid.be

LAAT RECHTERS RECHT SPREKEN. 22 JANUARI 2014

Uit de aankondiging: Een zeer belangrijke kritiek op de regelgeving is dat ze de democratische scheiding tussen de rechterlijke en uitvoerende macht laat vervagen, dat ambtenaren de plaats innemen van onafhankelijke rechters. De overheid rechtvaardigt dit door te wijzen op gerechtelijke achterstand en het onvermogen van het rechtsapparaat om af te rekenen met de overlast, met de 'kleine' zaken en overtredingen die men met de GAS hoopt te beteugelen. Maar klopt deze redenering wel?

Zowel Els Dumortier, professor jeugdrecht VUB als Pierre Lefranc, voorzitter van **Magistratuur en Maatschappij** relativeren het argument dat aan de oorsprong lag van de GAS wetgeving en dat nu nog veelal wordt aangehaald om die wetgeving te verdedigen: er heeft zich een vorm van straffeloosheid geïnstalleerd door het onvermogen van het gerecht om de vele vormen van overlast af te wikkelen. Dumortier wijst er op dat men in de voorbije decennia wel veel geïnvesteerd heeft in de politiehervormingen maar dat men dit nagelaten heeft te doen voor het rechtssysteem. Het is dan ook gemakkelijk om te beweren dat het systeem faalt wanneer men het eerst de middelen ontzegt om zijn werk goed te doen. Het begrip straffeloosheid krijgt wel een nare bijsmaak als men de parallel trekt met de witteboordencriminaliteit, de vele fraudedossiers met hun verjaringen en/of minnelijke schikkingen. Straffeloosheid lijkt dan vooral een probleem te zijn voor de soorten feiten waardoor vooral Jan met de pet zich onderscheidt. Een eerste

¹Nationaal coördinator Masereelfonds

alternatief zou dan ook kunnen zijn meer in te zetten op het vrederecht: laat bepaalde feiten door burgerlijke rechters afhandelen. Zo worden conflicten geciviliseerd en geeft de samenleving de boodschap dat conflicten in de sociale sfeer maar beter uitgepraat kunnen worden.

Pierre Lefranc stelt dat de stelling van het onvermogen van het gerecht te pas en te onpas wordt aangehaald maar naar zijn aanvoelen vooral te onpas wordt gebruikt omdat ze niet met feiten wordt onderbouwd. Hij heeft onderzoek gedaan naar het voorkomen van de techniek van themazittingen, een procedure waarin overtredingen en overtreiders naar thema gegroepeerd worden afgehandeld waardoor veel tijd en energie wordt uitgespaard. In 2006 hadden 9 van de 44 Limburgse gemeenten de gaswetgeving ingevoerd. Limburgse procureurs vroegen toen expliciet niet-invoering want “we kunnen met gemeenten samenwerken om themazittingen te organiseren”. Zo is er het voorbeeld van een themazitting in Gent waar, in samenwerking met de stedelijke milieudienst, 54 zaken i.v.m. sluikstorten tegelijk werden behandeld. Themazittingen hebben het voordeel dat ze persaandacht krijgen. Bovendien heeft iedere overtreder het gevoel dat iedereen vervolgd wordt; dat maakt indruk en heeft een ontradend effect. Bovendien bestaan er verschillende vormen van snelrecht (bv. het turbo snelrecht in Gent) waarbij zaken in hoogstens 2 maand tijd afgewikkeld worden – sneller dan bij GAS – terwijl ondertussen wel alle fasen van de rechtsgang gerespecteerd worden.

Het argument van de schending van de scheiding der machten is ingewikkelder dan het lijkt. Zowel Dumortier als Lefranc wijzen op het principe van de bestuurlijke rechtshandhaving, een principe dat ook door het hof van Straatsburg wordt erkend en gestimuleerd. Bovendien hebben de politici er wel voor gezorgd dat er te allen tijde in de GAS-wetgeving een brug wordt geslagen

met de rechterlijke macht. Uit de concrete werking van het GAS-systeem blijkt dat het principe van de scheiding der machten op zijn minst verzwakt. Verzwakking van dit principe betekent verzwakking van de democratie en van de rechtstaat die door dit principe wordt geschraagd. Principes van rechtszekerheid, het gelijkheidsbeginsel en het legaliteitsbeginsel komen zwaar in de verdrukking. Christelle Triffaux, directrice van Service des droits de jeunes, toont dit ten overvloede en overtuigend aan met behulp van een casus. Een greep uit de vele vaststellingen die tonen dat de Gaswetgeving en haar toepassing ‘met haken en ogen’ in elkaar zit: de overtredingen (‘overlast’, ‘asociaal gedrag’) worden niet concreet en ondubbelzinnig omschreven; inzake strafmaat heerst willekeur; de vele GAS varianten omspannen de gemeenten als een kafkaïaans labirint; de rechten van de verdediging worden niet gerespecteerd; de bemiddelingsprocedure is van halfslachtig allooi; de wet druist in tegen wetten op andere niveaus, staat haaks op de wet op de kindbescherming; vorming voor een pedagogische benadering van minderjarigen is niet voorzien... .

De verdere uitbreiding bij minderjarigen naar lagere leeftijdscategorieën blijft een heikel punt. Dumortier stelt dat het beginsel van strafrechtelijke onverantwoordelijkheid in de GAS-wetgeving teniet wordt gedaan. Het idee om bij jongeren vroegtijdig strafrechtelijk in te grijpen is ronduit gevaarlijk. Jongeren worden direct met een formeel dossier opgezadeld. Ze komen vervolgens makkelijker in het vizier van ‘de arm van de wet’. Ze worden daardoor gelabeld. Wat meer is, ze gaan zich ook rapper gedragen naar de rol die hen wordt toebedeeld (iatrogeen effect). M.a.w., het proces van wat vroeger kattenkwaad werd genoemd en maatschappelijk ook als dusdanig werd benaderd dreigt doorbroken te worden. Het krijgt niet meer de kans ‘to mature out’, eens de jaren van het verstand er aan komen.

Zowel Dumortier als Lefranc benadrukken dat we ons als burger best veel vragen stellen rond GAS. Het is de exponent van een samenleving die in toenemende mate repressief in plaats van civiliserend intervenieert en daarop zijn politieke keuzes en beslissingen baseert. Onderzoek heeft aangetoond dat repressie veiligheid niet verhoogt. Scandinavische landen bewijzen dat een goed systeem van sociale zekerheid nog altijd tot meer veiligheid leidt. Lefranc spreekt van het creëren van een vorm van parallelle justitie. Zoals de staat steeds meer taken in uitbesteding van zich afwentelt, zo is er ook een toegenomen tendens om taken van justitie uit te besteden. De vorm waarop dit momenteel gebeurt roept veel vragen op: hoe onafhankelijk zijn al die ambtenaren? Is het niet ook de taak van ons rechtssysteem om minderheden te beschermen tegen een publieke opinie die hen wil straffen? Waarom systemen creëren en invoeren waarin de onduidelijkheid zit ingebouwd en die vrijheden en privacy aantasten? Overspelen lokale ambtenarenapparaten en politici niet hun hand? Zijn ze niet naïef en pretentius? Gelet op de verstengeling van verschillende rechtstakken moeten ambtenaren welhaast topambtenaren in de materie zijn. Deskundigheid in kleinere gemeenten is verre van verzekerd. Er wordt alom geroepen om administratieve vereenvoudiging, maar als er op een terrein onoverzichtelijke bureaucratische rompslomp gecreëerd wordt, dan wel op het terrein van GAS. Om tegemoet te komen aan het verwijt van ambtelijke onkunde zou men van de huidige sanctionerende ambtenaren vervolgende ambtenaren kunnen maken, o.l.v. een rechter, een magistraat al dan niet op rust, door de koning benoemd en die zijn werkzaamheden uitoefent op het gemeentebestuur, waar het lokale bestuur instaat voor logistiek en secretariaat.

Men kan zich afvragen of willekeur niet kan vermeden worden via een goede bemiddeling en beroepsprocedures? Men zou zich veel beter

beroepen op systemen van bemiddeling die nu al in het jeugdrecht gehanteerd worden. Of het binnen GAS wel de moeite loont om in beroep te gaan? De rechtsgang waar procedures vooraf gaan aan de sancties wordt in GAS omgekeerd: men krijgt eerst een sanctie en dan mag men procederen. Ouders van kinderen zullen 2 keer nadenken: 25€ administratieve boete versus de onzekerheid en de kosten van een procedure.

Tenslotte: veel pleit er voor om het recht weer een grotere rol te laten spelen en terug te keren naar de bescheiden begindagen van het GAS. Het aantal overtredingen werd in de loop der jaren systematisch uitgebreid. Een overtreding als homobashing kan nu ook al administratief afgehandeld worden. Echt criminele feiten horen niet thuis in GAS! Als men dan toch de kaart wil trekken van bestuurlijke handhaving, dan voor zaken als hondenpoep, sluikestorten, wildplassen en dies meer, die laatste categorie dan goed omschreven. (ast.)

BURGERLIJK OF BURGERLIJK ONGEHOORZAAM? 12 FEBRUARI 2014

Uit de aankondiging: De voorbije tijd werden actievoerders van allerlei slag bedacht met een GAS-boete. Het loopt soms echt de spuigaten uit, wat de vakbonden er ondertussen toe bracht om in gemeenschappelijk front naar het grondwettelijk hof te trekken om het democratisch recht op sociale actie te vrijwaren. Een gezonde democratie is nochtans gebaat met sociale actie. Zijn er echt GAS-boetes nodig om de democratie in goede banen te leiden?

Paul-Marie Empain is gemeentesecretaris van Jette en een van de 5 sanctionerende ambtenaren van Zone West in Brussel. Op de vraag of in zijn zone het GAS-systeem ook ingeroepen wordt bij kwesties die onderwerp zijn van dit debat is het antwoord categorisch: neen. Burgeracties of happenings in de aard van *Picnik the street* hebben niks te vrezen. Het lokale beleid in Zone West houdt zich ook ver

van mogelijke disputen die zich situeren op het syndicale terrein. Hij geeft wel toe dat vanuit het oogpunt van vrije meningsuiting bepaalde gesanctioneerde inbreuken, zoals daar zijn: zich agressief gedragen of zich niet onmiddellijk

Foto: Michel Demol

schikken naar de bevelen van de bekeurende agent of andere vormen van rebellie, voor veel interpretatie vatbaar zijn. Hij is het er ook mee eens dat het systeem tot administratieve sancties beperkt had moeten blijven.

Hij beschouwt zichzelf als onafhankelijk t.a.v. het gemeentebestuur. Hij is benoemd ambtenaar. In Jette zijn z'n collega GAS-

ambtenaren jurist. Hij verwijst naar rechtspraak waar de burgemeester die een brief van zijn GAS-ambtenaar niet wilde versturen, door de rechtbank ter orde werd geroepen. Voor kleinere gemeentes pleit hij voor GAS-ambtenaren op zonaal of zelfs provinciaal niveau.

De Ligue des droits de l'homme heeft bij het Grondwettelijk Hof een verzoekschrift ter vernietiging van de GAS-wet ingediend. Christine Guillain somt de redenen op voor deze demarche: de verlaging van de leeftijd; het administratief afhandelen van strafrechtelijke feiten; de vaak vage terminologie in de GAS-wetgeving; een gemeentebestuur dat rechter en partij is tegelijkertijd, een wetswijziging zonder voorafgaande evaluatie. Tenslotte is een van de grote zorgen van de Liga de uitholling van de vrije meningsuiting en het recht op vereniging. Zo kan een burgemeester unilateraal acties en manifestaties verbieden. In een democratie zijn vrije meningsuiting en het recht op vereniging essentieel. Toch wijst Guillain er op dat die rechten niet absoluut zijn (in tegenstelling tot bv het recht om niet gefolterd te worden). Het zijn relatieve rechten. Dit wil zeggen dat de staat restricties kan opleggen. Die moeten dan wel gekaderd worden en ze mogen niet disproportioneel zijn. In een aantal arresten heeft het Europees hof er op gewezen dat het recht op vrije meningsuiting en mogelijks opgelegde restricties in balans moeten zijn. Openbare besturen moeten de nodige tolerantie aan de dag leggen en het geven van een toestemming mag niet bepalend zijn voor het al dan niet plaats vinden van een manifestatie. Zo stelt het Hof ook dat vrees voor onlusten alleen niet voldoende is voor het verbieden van manifestaties.

Een andere reden waarom de Liga zich tegen de GAS-wet verzet is het feit dat het systeem hervormd werd zonder voorafgaande evaluatie van de vigerende wetgeving ter zake. In een

analyse van de toepassing tekenen zich een aantal patronen af waarin duidelijk bepaalde groepen in de samenleving gevisieerd worden, o.a. jongeren en mensen in armoede. Ook het penaliseren en criminaliseren van sociale bewegingen wettigen de hypothese dat de GAS-wet onderdeel is van een bredere maatschappelijke trend waarin de staat zich meer en meer terugtrekt uit haar sociale functies richting meer orde en veiligheid. In dit klimaat is nog weinig oog voor de sociale context waarin sommige 'feiten' zich voordoen. Er gaat een intimiderend en ontradend effect uit van de vaagheid en onbepaaldheid waarin de GAS-wetgeving baadt.

Piet Van Den Bergh van de studiedienst van het ACV sluit zich hierbij aan. Ook het ACV trok (samen met het ABVV) naar het Grondwettelijk Hof. Niet alleen de effectieve sancties die syndicale acties te beurt vallen maar ook het ontradend effect dat van de GAS-wetgeving uitgaat zijn de bonden een doorn in het oog. Het bestaan alleen al en de dreiging met boetes maakt het de facto mogelijk dat acties gestoord worden. Zo hebben in de recente discussie rond het statuut arbeiders-bedienden militanten een sensibiliseringsactie met pamfletten aan het station van Mechelen afgeblazen. Een ander voorbeeld: een verantwoordelijk uitgever zal 2 keer nadenken om zijn naam op een pamflet te zetten wanneer hij ter verantwoording kan geroepen worden als sluikstorter omdat een affiche op de verkeerde plaats werd opgehangen.

De bonden hebben in het verleden het afbreken van acties, opgelegd door een rechter op eenzijdig verzoekschrift van werkgevers, bij de Raad van Europa aangeklaagd. Die eenzijdigheid zit ook in de GAS-wetgeving. Het zijn burgemeesters die op grond van een vage notie als overlast collectieve gedragingen op hun grondgebied kunnen weren, die

gebiedsverboden van drie maand kunnen uitschrijven, en dat zonder alle betrokken partijen terdege te horen. Er worden ook geen restricties ingebouwd: grote of kleine acties, alles wordt op een hoop gegooid.

Een voordeel in het geval van vakbondsacties is dat militanten rechtsbijstand vanuit de eigen organisatie krijgen. Dat kan het intimiderend effect matigen. Effectieve GAS-boetes kunnen aangevochten worden voor de rechtbank.

Uit de discussie blijkt nogmaals dat de GAS-wetgeving openingen laat om onder het mom van administratieve sancties in wezen penale zaken af te handelen, zonder dat moet rekening gehouden worden met de beginselen inzake gelijkheid die bij het afhandelen in het normale strafrecht gelden. Er werden diverse voorbeelden gegeven van GAS-sancties die sterk ontradend kunnen werken naar nieuwe sociale actie toe. Tot slot werd de vraag gesteld wat er gebeurde met alle gegevens die in het kader van GAS-sanctionering bij particulieren worden verzameld. Volgens GAS-ambtenaar Empain zouden die na drie jaar vernietigd worden.

Tenslotte is er de getuigenis van Luis Javier Tinoco Torrejón. Hij is vrijwilliger bij de vereniging Agir Pour La Paix die zich vooral toelegt op geweldloze acties rond burgerlijke ongehoorzaamheid en het verspreiden van informatie en sensibilisering hierrond. Op het terrein zelf ervaart hij hoe het vage woordgebruik in de GAS-wet veel ruimte laat aan het optreden van de politie. Vooral de arrestaties roepen veel angst op: die zijn gespieerd en buiten proportie. Hij geeft het voorbeeld van de recente Europese top. In samenspraak met de ordehandhaving ontrolde de actie zich binnen een afgesproken tijds kader. Een groep die zich daar niet aan hield werd opgepakt. Een tweede groep die haar verontwaardiging liet blijken werd ook opgepakt, ditmaal door

politie in burger. Iedereen werd 5 à 6 uur van zijn vrijheid beroofd. Nochtans heeft een rechter onlangs beslist, ditmaal in het kader van een actie rond de situatie van mensen zonder wettig verblijf, dat gewelddoos verzet geen inbreuk betekent op welke regel dan ook.

Tijdens het slotdebat raadde Paul-Marie Empain iedereen aan een hoorzitting te eisen als men opgezadeld wordt met een GAS-sanctie. Nog steeds volgens hem zouden GAS-ambtenaren gevoeliger zijn voor bezwaren dan professionele rechters. (ast.)

SLUIKAFVAL EN AFVALBELEID. 20 MAART 2014

Uit de aankondiging: De beteugeling van sluikstorten, hondenpoep en wildplassen is een van de meest gedragen toepassingen van de GAS. Niemand leeft graag in een vuile omgeving. Maar zijn er wel voldoende, haalbare en gekende mogelijkheden voor iedereen, om op ordentelijke manier alle rommel kwijt te raken? Is er bij het uittekenen van het afvalbeleid voldoende rekening gehouden met de vlee bewoners van krappe appartementsblokken, zeker nu er gesorteerd moet worden? Zijn zakken wel de juiste recipiënten voor onze vuilnis? En waarom blijven de producenten en de leveranciers van de overvloed aan verpakkingen grotendeels buiten schot?

Als het om GAS-boetes gaat, vinden boetes die uitgereikt worden omwille van sluitstorten en wildplassen naar verluid het meeste publieke steun. Hun aandeel in het totaal van uitgereikte GAS-boetes is ook beduidend groot. Toch blijft de vraag of GAS-boetes ook op dit terrein meest aangewezen zijn om de kwaal te bestrijden. Kan een andere aanpak om op een duurzame manier tot een propere stad te komen?

Elke Roex (schepen in Anderlecht) gaat er alleszins akkoord mee dat GAS niet het enige

middel mag zijn. Zij wijst er trouwens op dat wie in Anderlecht moet betalen omdat hij de openbare weg als stortplaats gebruikte geen GAS-boete betaalt, maar wel een belasting. Om er in één adem aan te herinneren dat het opruimen van al dat afval de gemeentekas aardig wat kost. Anderlecht werkt aanvullend op het gewestelijke afvalbeleid. De gemeente investeert in betere informatie, en door een betere coördinatie tussen dienst netheid en groendienst wordt er sneller op de bal gespeeld als ergens sluikaafval wordt aangetroffen. Afval lokt immers afval. Ook wordt er in scholen gesensibiliseerd over minder gebruik van eenmalige verpakkingen en men broedt op alternatieven ter vervanging van de tijdens openbare markten massaal gebruikte plastic zakjes.

Genevieve Kinet en Damien Francenne van de Wielswijk wijzen op de zelfwerkzaamheid van de inwoners. Men werkt aan een combinatie van reinheid, de creatie van ontmoetingsplaatsen, het zich te voet verplaatsen en het consumeren bij de lokale handelaars. Burgers worden gestimuleerd hun individuele verantwoordelijkheid te nemen - door bv eens een blik op te rapen - en via collectieve acties wordt er dan eens een stuk wijk grondig aangepakt of wordt er geëist een verlaten stuk grond om te toveren tot speelplein of plantsoen. Een opmerkelijk initiatief is de videobox, een kast waarin mensen hun overbodige spullen kwijt kunnen. Die spullen kunnen dan opgehaald door andere bewoners die er nog wel een bestemming voor weten. Het buurtcomité onderhoudt dialoog met politiek en gemeentelijke diensten, niet enkel om te signaleren maar ook een dialoog op gang te brengen over pijnpunten. Het wijkcomité zou bovendien het ontstaan van nieuwe comités in de buurwijken zeker toejuichen.

Arnaud Pinxteren is Brussels parlements lid bij Ecolo en bekijkt de afvalproblematiek door een gewestelijke bril. Hij stelt vast dat er te weinig containerparken zijn, en er te weinig gedacht is aan andere manieren van afvalophaling. Producenten moeten aangesproken worden op de hoeveel verpakkingsafval die ze produceren, beheer van afval kan aanleiding geven tot nieuwe economische initiatieven, gericht op het hergebruik van afval. Maar repressie is nodig, hoewel vormen van heropvoeding nuttiger kunnen zijn dan enkel maar boetes uitschrijven. Waarbij de zaal vaststelt dat de repressie al volop toegepast wordt, maar dat er nog niet veel te bespeuren is van de alternatieven waarover Pinxteren het had.

Ook Michael Verbauwheide (lijsttrekker PVDA gewestverkiezingen) onderlijnt dat het beste afval dat is wat niet geproduceerd wordt, en focust dus op de verantwoordelijkheid van de bedrijven. Ook breekt hij een lans voor een betere collectieve dienstverlening, o.m. met meer ophaalbeurten, maar ook nauwer aansluitend bij de leefwereld en de behoeftes van de inwoners, en de mogelijkheden die ze (niet) hebben. (bv: beperkte mobiliteit van veel mensen) .

In het afsluitend debat werd er o.m. op gewezen dat veel overtredingen begaan worden door middenstanders (restauranthouders, aannemers), dat men de informele economie en zijn rol bij de herwaardering van afval moet nuanceren, maar ook dat sensibiliseren belangrijk blijft en er te snel naar repressie wordt gegrepen als weinig duurzame manier om problemen op te lossen. (bd.)

HOE OPENBAAR IS DE OPENBARE RUIMTE? 2 APRIL 2014

Uit de aankondiging: het gebruik van de almaar schaarser wordende openbare ruimte kan leiden tot conflicten die maar al te vaak vereenzelvigd worden

met 'overlast' en repressie. Tijdens dit gesprek wordt nagedacht op welke manier een overheid het best beslist over het gebruik en de inrichting van openbare ruimte, hoe er kan omgegaan worden met het gegeven dat diverse bevolkingsgroepen uiteenlopende verwachtingen hebben ten aanzien van de openbare ruimte en wat een goed ingerichte openbare ruimte kan betekenen voor het versterken van de sociale samenhang.

Filip Van Zandycke – www.hoedgekruid.be

Schaarbeeks gemeenteraadslid Quinten van den hoof geloofd niet in GAS als een wondermiddel, maar is toch van mening dat de herinrichting van de openbare ruimte als alternatief voor GAS niet helemaal volstaat. Bij manifest gebrek aan respect fungeert GAS als een stok achter de deur. Overigens zit het met die herinrichting ook niet altijd snor. Bij de heraanleg van een plein in de Helmetwijk ging het gemeentebestuur

vooraf vooral in debat met professionelen en minder met bewoners en gebruikers. Komt daarbij dat de samenspraak moeilijk te organiseren lijkt: in feite vertegenwoordigt het wijkcomité van Helmet de buurt niet. Het zijn mensen met een job, hoger opgeleid en dus weinig representatief voor een wijk met al bij al veel armoede. Over de moeizame communicatie tussen een gemeentebestuur en wijkbewoners vallen gelijklopende opmerkingen te noteren uit de mond van Ben Ajad van de huurdersunie Anderlecht-Kuregem. Zo heeft het renovatiedossier van het Lemmenskwartier maar liefst 25 jaar aangesleept, verziekt als het was door een slepend conflict tussen de gemeentelijke administratie en bewoners. De gemeente was de toenmalige bevolking liever kwijt dan rijk en voerde een politiek van opkoop, afbraak en nieuwbouw, uiteraard bestemd voor gezinnen met meer financiële draagkracht. De achterdocht zit nog altijd diep ingebakken bij de bewoners van het Lemmenskwartier. Bij de plannen voor de heraanleg van het parc de la rosée was er aanvankelijk dan weer eenstemmigheid bij beleid en bewoners: opdoeken die handel. Dank zij de monitoring van leefmilieu Brussel/BIM en het betrekken van bewoners op de heraanleg is er rond en in het park toch een zekere *modus vivendi* ontstaan, ondersteund en bewaakt door de inzet van een aantal parkwachters.

Nick Schuermans, sociaal geograaf bij de KULeuven en de UAntwerpen onderkent grosso modo 2 tendensen in de onderzoeksliteratuur rond statuut en functie van de publieke ruimte. Een stroming focust op onveiligheid en criminaliteit en leunt bij haar aanbevelingen aan bij repressie en controle. Een ander steunt op de (geidealiseerde) visie van de openbare ruimte als een agora waarbinnen de democratie en de multiculturele stad vorm krijgt. Liget de waarheid rond deze twee benaderingen ergens in het midden, feit is dat de GAS-reglementering

schatplichtig is aan de eerste benadering. In de tweede benadering situeren zich alternatieven voor de aanpak van onveiligheid en overlast. Een voorbeeld hiervan is het Torekensproject in de Gentse Rabotwijk. Dit project behelsde de invoering van een alternatieve munt om sociale functies rond buurtzorg vorm te geven. Er is een zeer divers, voornamelijk kansarm publiek bij betrokken dat zich inzet voor de buurt en daarvoor in Torekens wordt uitbetaald. Er is een dynamiek ontstaan waarbij mensen mekaar opnieuw leren kennen, met mekaar gaan praten en samen strijd voeren voor het behoud van de openbare ruimte. Voor die ruimte gaan ze ook zorg dragen. Dit project steunt op enkele professionelen die zich vooral faciliterend opstellen. In sterkere wijken zou dit wellicht ook door vrijwilligers onder de vorm van zelforganisatie kunnen gebeuren maar dat is niet in alle omstandigheden mogelijk. In plaats van in te zetten op GAS-ambtenaren zou de overheid straathoekwerk en opbouwwerk veel meer kansen moeten geven. Het project oogst overigens veel lof in Gentse beleidskringen. Het voorbeeld toont ook aan dat via een vorm van doe-participatie het wel degelijk mogelijk is sociaaleconomisch zwakkere bewoners te laten meedenken over de vormgeving van hun woonomgeving. Dat hoeft niet per sé via de vergadercultuur van een wijkcomité waar het er vaak om gaat hoe groot de bek is die je kunt opzetten.

De site Thurn en Taxis in St Jans Molenbeek situeert zich in een vergelijkbare fragiele omgeving met veel armoede en veel jongeren in de populatie. Dit erfgoed van het industriële tijdperk staat al jarenlang centraal in het grootschalig stadsvernieuwingsdenken. Daarin is echter weinig aandacht voor het creëren van publieke ruimte waaraan een groot tekort is. Jongeren blijven dus op hun honger zitten, ofschoon ze zich vrij creatief opstellen in een context van schaarste. Verwaarloosde pleintjes

en plekken op de privéruimte van de site gaan ze zich collectief toe-eigenen. Voor de veertienjarigen wordt zo'n ruimte dan hun plek en andere groepen zijn er niet langer welkom. Dit gaat gepaard met negatieve beeldvorming naar deze jongeren toe, zeker als de overlast van drugstrafiek een rol gaat spelen. Yota is een deelwerking van Jeugd en Stad die begaan is met jeugdparticipatie in de aanleg en het beheer van de openbare ruimte en sinds 2007 actief is in de omgeving van Tour & Taxis. Yota greep het punt van de negatieve beeldvorming aan als ingang voor een project sociale participatie bij de renovatie van het Sint-Remplein in de Molenbeekse Maritiemwijk. De opdracht van het participatieproject bestond, aldus projectleidster Caroline Claus, tegen de collectieve toe-eigening in, bij te dragen tot een sociale mix in het gebruik van het vernieuwde plein. De gestigmatiseerde jongeren werden als sleutelfiguren benaderd. Er volgden onderhandelingen waar ook architecten en stedenbouwkundigen aan deelnamen. Deze zoektocht naar een gemeenschappelijke taal in samenwerking met jonge kunstenaars resulteerde in een breed gedragen plan van heraanleg. Op die manier fungeerde het participatietraject als een alternatief voor de GAS-aanpak,

ook en vooral omdat de geviseerden als uitgangspunt werden gekozen en meegenomen in een positief verhaal. Dat was verre van evident, gelet op de institutionele context en de lastige kwestie van het afstemmen van technische overlegmomenten op sociale dynamieken. Ondertussen zit dit traject in een integrale werking verweven vermits het nu ook kan rekenen op de steun van jeugdwerk, jonge kunstenaars en de inzet van het zorgverleningsnetwerk en continuïteit bij de opening van nieuwe openbare ruimte in de omgeving.

De initiatieven in het Rabot en St Jans Molenbeek zou men kunnen inschrijven in de beweging van werkingen die in Nederland de naam *Thuis op straat* mee kreeg. Deze beweging drijft op de inzet van krachten die als draaischijf kunnen dienen om sociale cohesie te faciliteren. Het gaat om straatanimatoren, straathoekwerkers, opbouwwerkers die vindplaatsgericht werken, die op zoek gaan naar mensen, die nabijheid en vertrouwen centraal stellen. Deze benadering staat haaks op de sfeer van angst die momenteel overheerst en in

naam waarvan grote budgetten gaan naar bestraffing in plaats van naar preventie en samenlevingsopbouw. (ast.)

Filip Van Zandycke – www.hoedgekruud.be

Filip Van Zandycke – www.hoedgekruid.be

Vzw HoedGekruid is een socio-culturele-artistische vereniging uit Brussel, erkend door de Vlaamse Gemeenschapscommissie.

HoedGekruid vzw opent 'vensters op de wereld door een link te leggen tussen 'elders' en 'hier'.
www.hoedgekruid.be "

GEMEENTELIJKE ADMINISTRATIEVE SANCTIES

VEEL NADELEN, WELKE VOORDELEN?

MEMORANDUM VAN HET BRUSSELS GASPLATFORM

Dit memorandum is in de eerste plaats gericht aan de Brusselse regering en de besturen van de negentien Brusselse gemeentes. Maar het lijkt ons ook noodzakelijk, gezien de bevoegdheden en verantwoordelijkheden, dat het debat over dit memorandum ook op federaal niveau gevoerd wordt.

Het Brussels GASplatform organiseerde het voorbije voorjaar 4 debatten over Gemeentelijke Administratieve sancties, met als rode draad: "zin en onzin van GAS, geef alternatieven een kans"

1. Laat rechters recht spreken: over de juridische aspecten van GAS.
2. Burgerlijk of burgerlijk ongehoorzaam: over de gevolgen van GAS voor het recht op sociale actie.
3. Sluikafval en afvalbeleid: over de mogelijke bijdrage van GAS aan de netheid van de stad.
4. Hoe openbaar is de openbare ruimte: kan een goede en overlegde inrichting van de openbare ruimte GAS overbodig maken?

Op basis van al deze debatten, komen wij tot volgende conclusies en voorstellen:

De GAS-regelgeving is in conflict met democratische rechtsprincipes. Toepassing van GAS doet geweld aan de principes van rechtszekerheid, het gelijkheidsbeginsel en het legaliteitsbeginsel. Temeer daar er alternatieven zijn. Er zijn diverse voorbeelden van procureurs in een rechtsgebied die aangaven collectieve thematische processen te willen voeren over feiten die door de overheden als overlast werden aangemerkt, en die nu onder de zeer brede toepassing van de GAS-wetgeving vallen.

Toegepast op minderjarigen maakt de GAS-wetgeving bovendien komaf met de bescherming waarvoor minderjarigen volgens de principes van het jeugdrecht in aanmerking komen.

GAS toepassen kost ook geld, de vraag dringt zich op of al dit geld niet beter was geïnvesteerd in een betere werking van de eerstelijnsrechtspraak, met name de werking van de vrede- en politiegerechten. Bovendien mangelt het aan de (juridische) scholing van de mensen die als GAS-ambtenaar worden benoemd. Het aanstellen van (gepensioneerde) magistraten zou hier al een begin van oplossing kunnen zijn. Het vaststellen van de zgn. gemengde inbreuken zou enkel door politieagenten mogen gebeuren en niet door enig ander vaststellend ambtenaar.

Hoewel ontkend door de geïnterpelleerde GAS-ambtenaren is het gevaar reëel dat GAS worden gebruikt om sociale actie te fnuiken. Uitdelen van drukwerk kan door de overheid beschouwd worden als het bevuilen van de openbare ruimte, samenkomen van betogers en actievoerders als ongeoorloofde samenscholing en overlast. De burgemeester kan bovendien eenzijdig plaatsverbod opleggen. Alleen al daarom is het noodzakelijk dat bij zulke feiten een onafhankelijk rechter uitspraak doet, en er eenduidige directieven van de federale overheid komen om GAS niet te gebruiken om vrije meningsuiting en actievoeren te hinderen.

GAS zijn zeer populair als het gaat om het handhaven van orde en netheid in de openbare ruimte. Sluikstorten, wildplassen,

willekeurig buitenzetten van vuilnis en vuilzakken scoren hoog in de ranglijst van uitgereikte GAS. Los van de vraag of dit soort overtredingen een GASregelgeving nodig maken, mogen GAS geen excuus zijn om niet langer te investeren in preventie en een beter afvalvoorkomings- en inzamelbeleid. Duidelijker afspraken met fabrikanten over de verpakkingen en terugname van versleten goederen, meer dan de 2 bestaande afvalparken in Brussel, afbouwen zakkenophaalstelsel ten voordele van meer afvalcontainers in de wijken, regelmatigere ophalingen en duidelijke communicatie hieromtrent, investeren in publieke toiletruimtes (voor man en vrouw) lossen op een duurzame wijze problemen op die nu door GAS betoegeld worden.

Tot slot is het noodzakelijk dat de burger betrokken wordt bij het beleid. Dat werd herhaaldelijk aangetoond tijdens de voorbije debatten. De overheid moet wijkcomités ernstig nemen en ondersteunen. Wijkcomités dragen bij aan een leefbaarheid van de wijk. Zij signaleren problemen, stimuleren de bewoners tot het zelf nemen van verantwoordelijkheid en initiatief, zij dragen oplossingen aan om het leefcomfort in de wijk te verhogen. Als we spreken over het betrekken van burgers, bedoelen we echter niet enkel goed menende leden van de middenklasse. Er zijn diverse praktijkvoorbeelden van geslaagde werking met zogenaamde probleemcategorieën als hangjongeren, die geleid hebben tot een inrichting van de wijk die voor elke bewoner positief was, een vermindering van spanning en concurrentie, ondersteuning voor kinderen en jongeren die in de knel raken, buurtbetrokkenheid en samenwerking en afstemming van organisaties op wijkniveau. Om het met een boutade te zeggen: het geldt dat nu geïnvesteerd wordt in sanctionerende ambtenaren levert duurzamer effecten op indien geïnvesteerd in wijkwerkers, -bemiddelaars en wijkagenten.

Besluitend: GAS zijn problematisch. Ze balanceren op de rand van democratische rechtsprincipes, kunnen leiden tot willekeur en rechtsonzekerheid, benaderen samenlevingsproblemen louter repressief. Wat ons betreft vormen ze eerder een probleem, dan probleemoplossend te werken. Wij vragen de betrokken overheden dan ook - indien men er echt op staat GAS als instrument te behouden - op z'n minst de bestaande regelgeving grondig te evalueren en GAS zeer terughoudend toe te passen, met alle garanties op rechtszekerheid, rechtsgelijkheid en het behoud van alle democratische rechten van een mondig burger. GAS mogen bovendien geen excuus zijn om niet te investeren in preventieve en duurzame maatregelen zoals in dit memorandum beschreven.

ABVV - jongeren-Brussel - ACV-Brussel - ACV-jongeren - Amo Le Toucan - L'Amo Rythme Amo Samarcande - Bij ons - chez nous - Comac - Conseil de la Jeunesse - Curieus Brussel - D'Broej-FGTB-Jeunesse Bruxelles - Federatie Mondiale Democratische Organisaties - Het werkt Ça marche-HoedGekruid vzw - Internationaal Comité -JES - Kinderrechtencoalitie Vlaanderen - Masereelfonds - Okra Brussel - Samenlevingsopbouw Brussel - SOS Jeunes-Quartier Libre AMO 24h/24 - Traces de Rue - Woningen123logements

Voor meer informatie: www.gasboetes.be

JE RECHTEN TEN AANZIEN VAN DE POLITIE

INTERVIEW MET MATHIEU BEYS

Ronnie Tack

Op 18 maart presenteerde Mathieu Beys, jurist en voormalig advocaat, zijn boek 'Quels droits face à la police' voor het publiek. Na jaren van intensief werk hieraan met de hulp van bevriende advocaten en sociaal werkers, heeft hij hiermee een volledig, maar tegelijkertijd praktisch handboek afgeleverd. De vraag die mij echter vooral bezighield is, waarom iemand het zo belangrijk vindt om jarenlang al zijn vrije tijd op te offeren om een antwoord te formuleren op ruim 500 vragen over de positie t.a.v. de politie. "Er bleek maar zelden een duidelijk antwoord te vinden te zijn in juridische literatuur op de vragen die mijn collega's en ik kregen van zowel militanten als burgers. En bovenal was de theorie veel te ingewikkeld voor iedereen die geen jurist is."

Voor wie is dit boek precies bedoeld?

"De mensen die het misschien nog het meeste nodig hebben zijn doorsnee burgers die in contact komen met de politie op willekeurige momenten. Het verhaal van een familie die een feestje hadden thuis, waar de politie binnenviel met traangas na een klacht over nachtlawaai toont aan dat iedereen het slachtoffer kan worden van misbruiken door de politie, zeker mensen in arme wijken waar men niet georganiseerd is, of weinig middelen heeft, om hierop te kunnen reageren."

"Daarnaast schreef ik het boek ook voor mensen die professioneel of als vrijwilliger regelmatig in contact komen met kwetsbare groepen, zoals mensen zonder papieren, jongeren, daklozen, en drugsgebruikers. Ik heb vaak moeten vaststellen dat zowel maatschappelijk assistenten als juristen en advocaten weinig kennis hebben van politiebevoegdheden."

"Sociale diensten voor vreemdelingen krijgen bijvoorbeeld vaak te maken met mensen die aangehouden of gecontroleerd worden, zonder enige uitleg of informatie daarover. Of de identiteitsdocumenten worden in beslag genomen zonder bewijs te krijgen. Wanneer mensen zonder papieren later bijvoorbeeld vrijwillig terugkeren, gaat dat niet meer. Sociale diensten moeten dan hier over onderhandelen met de politie of het parket. Dit toont aan dat deze problematiek ook andere groepen treft dan alleen maar militanten of activisten. Die constatering wordt overigens ook bevestigd door het jaarverslag van het Observatoire des violences policières (OBSPOL). Met dit project kunnen we veel informatie verzamelen over politietoedreding, en het stelt ons in staat om mensen accuraat te informeren over hun rechten en hoe ze kunnen reageren op misbruik." (zie www.obspol.be – red.)

Wanneer is er, puur theoretisch, eigenlijk sprake van abusievelijk gebruik van geweld door de politie?

"Geweld is niet alleen fysiek, maar kan via intimidatie en bedreigingen ook psychologisch zijn. In het boek heb ik een schema gemaakt (zie hiernaast - red.) om het begrijpelijk te maken. Dit blijft wel theoretisch natuurlijk. De politie moet ook wel geweld kunnen gebruiken, om bepaalde wetten te doen handhaven. Er zijn drie vragen die we moeten stellen om te bepalen of men over de schreef ging. Ten eerste: is de interventie van de politie wettig? Indien nee, bijvoorbeeld als het geweld diende om de eer van de agent te redden nadat hij beledigd werd, dan is het onwettig. Tweede vraag is of de doelstelling van de interventie bereikt kan worden zonder

geweld, bijvoorbeeld wanneer men zich niet wil identificeren bij een controle. Indien dat het geval is, mag er ook beslist geen geweld gebruikt worden. De agent beschikt immers over andere mogelijkheden om de persoon te identificeren. Algemeen principe is ook dat de politie altijd moet zoeken naar een zachter middel om haar doel te bereiken. Ten derde moet het gebruikte geweld ook evenredig zijn met het nagestreefde doel. De wet bepaalt wel alleen algemene regels, en niet een beschrijving van iedere situatie en de meest gepaste interventie. Het probleem is wel dat voor de rechtbank de redenering van deze drie vragen niet altijd wordt toegepast. Soms doen de rechters een uitspraak over de proportionaliteit zonder de twee eerste vragen af te checken. Je moet namelijk altijd eerst bekijken of de betreffende interventie, bijvoorbeeld de fouillering, wel mocht plaatsvinden onder die specifieke omstandigheden. Indien dat negatief zou zijn, dan moeten we meteen

concluderen dat het gebruikte geweld altijd onwettig is. Of het al dan niet proportioneel was, doet er dan niet meer toe."

In het jaarverslag van OBSPOL valt vooral op dat de meldingen van politiegeweld zich vooral concentreren in Brussel. Kun je dit verklaren?

"Eerst wil ik eerlijkheidshalve wel stellen dat we geen wetenschappelijke conclusies kunnen trekken uit het rapport omdat het slechts om 80 getuigenissen gaat. Dat is niets vergeleken met de 2.600 klachten die Comité P jaarlijks behandelt. Wat wij wel vaststellen is dat het probleem in Brussel bijzonder ernstig lijkt, wat het Comité P ook vaststelt. De context in Brussel is ook erg moeilijk. Te weinig politieagenten wonen in Brussel en kennen de stad goed. Ze hebben ook teveel vooroordelen ten aanzien van de mensen en de stad. Veel jonge agenten moeten ook hun carrière beginnen in Brussel en dit wordt een beetje opgevat als een noodzakelijk kwaad in afwachting van een overplaatsing naar een rustigere zone in West-Vlaanderen of de Ardennen. Dit is een probleem dat al lang gekend is bij de overheid."

"Er is duidelijk een kloof tussen de mentaliteit van de jonge agenten en de mensen in de zogenaamde probleemwijken. Er zijn ook maar weinig plaatsen waar jongeren met de politie in dialoog kunnen gaan. Meer dialoog zou al een deel van de oplossing kunnen zijn. Het kan ook helpen trouwens als jonge agenten begeleid zouden worden door een rijpere collega als deel van de algemene vorming. Wanneer je bij de politie wil, is er een preselectie. Als je daar doorheen bent volgt er een vorming van negen maanden, terwijl je al betaald wordt. Uiteindelijk wordt 98% van de cursisten ook aanvaard als politieagent. Dit is op zich wel verbazingwekkend, want het lijkt me onmogelijk

om tijdens de preselectie al te weten of iemand een goede agent kan worden. De lage uitval heeft volgens mij volledig te maken met het feit dat de cursisten al betaald zijn geweest en het zou moeilijk te verantwoorden zijn dat men op de verkeerde paarden heeft gewed." Er wordt veel gesproken over meer blauw op straat, maar ik denk soms dat we beter af zouden zijn met minder blauw omdat deze jonge agenten die zich soms als cowboys gedragen de situatie alleen maar verergeren."

Alexis Deswaef, voorzitter van de LDH, haalt in de inleiding van je boek de straffeloosheid aan binnen het politiekorps van agenten die hun boekje te buiten gaan. Hij wijt dit vooral aan een probleem binnen de hiërarchie.

"De bedoeling van het boek is niet alleen mensen informeren, maar ook om mensen aan te moedigen om te reageren. We stellen vast dat veel jongeren het onmiddellijk opgeven als ze met politiegeweld geconfronteerd worden, omdat ze geen vertrouwen meer hebben in de politie of overheidsinstanties. Dat is verontrustend."

"Het is ook een lastige oefening voor ons. We willen mensen natuurlijk aanzetten om klacht neer te leggen, maar tegelijkertijd blijkt uit de vonnissen, geanalyseerd door het Comité P in het jaarverslag 2012, dat tussen 2009 en 2012 slechts één agent is veroordeeld tot een effectieve gevangenisstraf wegens politiegeweld. De anderen hebben ofwel uitstel gekregen, ofwel is er geen straf uitgesproken om hun carrière niet te bemoeilijken (opschorting van de uitspraak – red.). Deze straffeloosheid moet serieus genomen worden door de overheid. De gewelddadige agenten worden namelijk bevestigd in hun optreden. Terwijl ze eigenlijk een voorbeeld zouden moeten zijn voor anderen."

"Onlangs las ik nog een artikel in La Libre Belgique (13 april 2014) over een politieambtenaar in de zone Montgomery die bij de Algemene Inspectie kritische opmerkingen maakte over collega's die betrokken waren bij een gewelddadige interventie in een familieruzie. Deze commissaris wordt nu bedreigd door mensen binnen zijn korps. Zelfs terwijl een van de omwonenden een filmpje van de interventie op internet had geplaatst. Het besef van straffeloosheid is zo sterk aanwezig, dat de agenten die melding maken van misbruik worden geïntimideerd. Dat is de wereld op zijn kop."

"Soms zijn er agenten die tuchtmaatregelen opgelegd krijgen omdat zij journalisten hebben verteld over een slecht klimaat binnen het korps. Soms gaat het zelfs zo ver dat iemand een sanctie krijgt omdat zijn karakter botst met die van de overste. Maar agenten die burgers schade berokkenen worden zelden gestraft."

"De tuchtwet is ook dermate ingewikkeld, dat zelfs een commissaris die een nultolerantie wil hanteren en hiervoor de hulp van een heel goede jurist zou inroepen, een grote kans loopt dat de sanctie door de Raad van State vernietigd zal worden."

"Bijkomend probleem is dat veel burgemeesters, als eindverantwoordelijke, vaak stellen dat tijdens een lopend gerechtelijk onderzoek er geen tuchtprocedure kan worden gestart. Zij willen eerst het gerecht zijn werk laten doen. Rechtspraak zegt echter dat die tuchtprocedures zo snel mogelijk moeten worden opgestart. Als ze dat niet doen, riskeert men dat de tuchtmaatregel wordt verworpen omdat een redelijke termijn overschreden kan zijn."

Hoe komt het dat zoveel klachten gemakkelijk geseponseerd worden?

“Vooraleerst wil ik benadrukken dat ik zeker niet iedereen zal aanraden om altijd klacht neer te leggen. Bijvoorbeeld wanneer iemand een slecht gevoel heeft overgehouden aan een identiteitscontrole. Het komt namelijk voor dat men achteraf beschuldigd wordt van smaad of een valse klacht. Je moet er voorzichtig mee omgaan en nagaan of het effectief om misbruik ging. Het boek kan je hierbij helpen. Ook bevat het modelbrieven om klacht in te dienen. De bijstand van een advocaat is niet altijd noodzakelijk.”

“Wij hebben heel wat meldingen gekregen van mensen met aantoonbaar fysiek letsel die klacht hebben willen indienen, maar dat de verklaring hierover niet eens werd opgemaakt. Wat vaak voorkomt is dat de politie zegt dat zij om deontologische redenen niet bevoegd is om een klacht tegen een andere agent op te maken. De klacht kan in die omstandigheden niet eens geseponeerd worden, omdat ze niet is geregistreerd. Ieder politiekantoor moet een klacht behandelen, alleen het parket kan eventueel seponeren.”

“Een klacht kan geseponeerd worden als de dader niet geïdentificeerd kan worden, bijvoorbeeld wanneer iemand slagen krijgt in een betoging. Het kan ook omdat er niet voldoende elementen zijn, of wanneer er eigenlijk geen sprake is van strafbare feiten. Natuurlijk kan het parket ook andere prioriteiten hebben. Dat geldt uiteraard ook voor slachtoffers van andere misdrijven. Daarover wordt natuurlijk niet openlijk gecommuniceerd, dus is moeilijk in te schatten. Wat we het parket wel kunnen verwijten is dat zij niet altijd snel genoeg reageren.”

Mensen zonder papieren ondervinden regelmatig dat zij dubbel slachtoffer worden van politiegeweld doordat zij

gearresteerd worden bij het neerleggen van een klacht. Wat is volgens jou de meest veilige manier om dit te doen?

“Voorkomen is beter dan genezen, in dit geval. Dan bedoel ik vooral om deze groep goed te informeren over haar rechten. Veel mensen zonder papieren vergeten vaak dat zij in overtreding zijn van de wet, simpelweg door hier te zijn. Natuurlijk is dat heel pijnlijk voor mensenrechtenactivisten, maar het is wel de juridische realiteit. Zij gaan dan ook best niet naar een politiekantoor als ze niet in levensgevaar zijn. Zeker niet in een tijd waarin de uitwijzingscijfers constant gebruikt worden als politiek argument. Wanneer er toch sprake is van zware feiten, dan best een klacht indienen via een advocaat middels een brief of een burgerlijk partijstelling bij de onderzoeksrechter. Zelfs in dit geval loopt men nog risico, want men kan opgeroepen worden voor een ondervraging. De advocaat benadrukt best zoveel mogelijk dat de persoon in eerste instantie als slachtoffer beschouwd moet worden, en niet als vreemdeling, zowel bij het gerecht als bij de Dienst Vreemdelingenzaken.”

“De politie heeft een tegenstrijdige plicht. Eerst de klacht registreren, maar ook het illegaal verblijf aangeven bij het parket en de Dienst Vreemdelingenzaken. Vaak vergeet de politie echter te melden dat het ook om een klacht gaat, en meldt men alleen de inbreuk op de vreemdelingenwetgeving.”

Wordt politiegeweld eerder toegepast tijdens spontane conflictsituaties, bv. tijdens een betoging, of ook tijdens langdurige conflicten in de openbare ruimte, bv. hangjongeren?

“Wij stellen vast dat politiegeweld in verschillende situaties kan optreden. We hebben

een getuigenis opgetekend van een man die voor zijn werkgever naar de bank ging om de dagopbrengst te storten. De bank weigerde de storting omdat het bedrag te groot was. Er ontstond een discussie en de man belt zelf de politie. Ter plaatse licht de politie toe dat zij niet kan tussenkomen in een civiel geschil als deze. De man begrijpt dit maar vraagt uiteindelijk nog de naam van een van de agenten voor het geval zijn werkgever nog contact wil opnemen. Daarop reageert de politie erg agressief naar hem toe middels slagen. Hij loopt hier duidelijk verwondingen op die ook door een arts bevestigd zijn met een attest. Dat is een voorbeeld uit het dagelijks leven van iemand die geen activist is, of tot een kwetsbare groep behoort waarbij agenten niet verdragen dat hun autoriteit in vraag wordt gesteld of ter verantwoording kunnen worden geroepen."

Denk je dat GAS-boetes de politie een nieuw instrument hebben gegeven om bepaalde conflicten te kunnen oplossen zonder geweld?

"GAS-boetes stellen soms een gedrag strafbaar dat ook al is bepaald in het Strafwetboek. Een hele reeks van verschijnselen die voordien niet strafbaar waren, zijn dat nu wel gemaakt. Zoals de voorbeelden van de broodkruimeltjes op de trappen van een kerk. Laatst heb ik het geval gehad van iemand die in Elsene een boete van 250 euro heeft gekregen voor het spugen op de grond. Ik bedoel, duizenden mensen doen dat tijdens de 20 kilometer van Brussel. Gaat dit echt het veiligheidsgevoel van de bevolking versterken? Het is vooral een verspilling van geld en capaciteit."

"Als jurist ervaar ik ook problemen om mensen juist te informeren over wat wel en niet strafbaar is, want iedere gemeente kan nu zelf bepalen wat wel en niet mag onder het vage begrip

"overlast". Dit heeft ook consequenties voor de manier waarop de burger hierop kan reageren. In Brussel-stad is bijvoorbeeld vastgelegd dat een politiebevel niet geweigerd mag worden. Die willekeur maakt mijn werk soms onmogelijk."

"Voor mij is er geen enkel verband tussen geweld of een GAS-boete. Die twee hebben niets met elkaar te maken. Geweld kan gebruikt worden tegen personen die zware misdrijven plegen, maar ook tegen mensen die op straat spugen. Het probleem van geweld zit anders in elkaar. Er bestaat echter wel een verband. GAS-boetes zijn een manier om strafbare feiten uit te breiden. De omstandigheden waarin de politie kan optreden en de mogelijkheden om geweld te gebruiken nemen ook toe. De potentiële strafbaarheid wordt vergroot. Als de politie kan tussenkomen omdat mensen bijvoorbeeld op een bankje zitten, maar op de verkeerde manier, dan kan dat tot meer sociale spanningen leiden. Zeker wanneer zware feiten zo niet kunnen worden aangepakt. Ik vraag me ook af of het veiligheidsgevoel is toegenomen ten opzichte van dertig jaar geleden toen op straat spugen niet strafbaar was."

Ik kan me voorstellen dat sommige politieagenten het beu zijn dat er niets gebeurt met bepaalde sociale problemen, en geweld gaan inzetten om zelf orde op zaken te stellen.

"De politie mag mensen alleen arresteren en ze ter beschikking stellen aan het gerecht. De politie mag nooit zelf sancties opleggen. Dat is het monopolie van het gerecht. Frustraties over het functioneren van het gerecht kunnen voorkomen, maar als je daar niet mee om kan gaan dan zoek je beter een andere job. Als je niet binnen de grenzen blijft, is dat het begin van een dictatuur. Ik ben verontrust ondermeer over een situatie in Charleroi waarbij

politieagenten een aantal mensen zonder papieren willekeurig hebben aangehouden, zonder bij de Dienst Vreemdelingenzaken hier melding van te maken. Zij hebben deze mensen naar een ver gelegen bos gevoerd en daar mishandeld en achtergelaten. Hun verweer later was dat zij vaak mensen zonder papieren aanhouden, maar dat er vervolgens niets me gebeurt. Ze wilden zelf de stad zuiveren zogezegd. Uiteindelijk werden zij veroordeeld door het gerecht, maar na een beroep hebben ze de gunst van de opschorting van de uitspraak gekregen (geen strafblad ondanks de feiten bewezen zijn). De sanctie was symbolisch terwijl zij eigenlijk de taak van het gerecht of de bevoegde administratie hebben opgenomen.”

Een verschijnsel dat mensen veel bezighoudt de laatste tijd zijn de toenemende identiteitscontroles bij de MIVB of NMBS. Meestal vinden die plaats in het kader van de veiligheid, maar over het algemeen zijn vooral mensen zonder papieren daar het slachtoffer van. Hoe zit dit?

“Systematische controles zijn verboden. Behalve wanneer de politie hiertoe opdracht heeft gekregen van de bevoegde overheid, zoals burgemeester, Dienst Vreemdelingenzaken, parket, minister van Binnenlandse Zaken, enz. Dat kan om twee redenen: om bedreiging van de openbare orde tegen te gaan, ofwel, ter handhaving van de vreemdelingenwet. Met andere woorden, de wet op het politieambt van 1992 geeft een wettelijke basis voor de jacht op mensen zonder papieren. Op voorwaarde steeds dat de bevoegde overheid hiertoe opdracht geeft.”

“Het zou dus interessant kunnen zijn om bij iedere controle die plaatsvindt de burgemeester

te bevragen over de juridische basis hiervoor en welke instructies werden gegeven aan de politie. Het kan namelijk zijn dat er in bepaalde metrostations grote problemen met openbare veiligheid kunnen bestaan en dit systematische controles rechtvaardigt. Wat niet kan zijn controles op basis van fysieke kenmerken, zoals huidskleur, stijl, leeftijd. De bedoeling is dat de politie je controleert op basis van verdacht gedrag, en niet van wat je bent.”

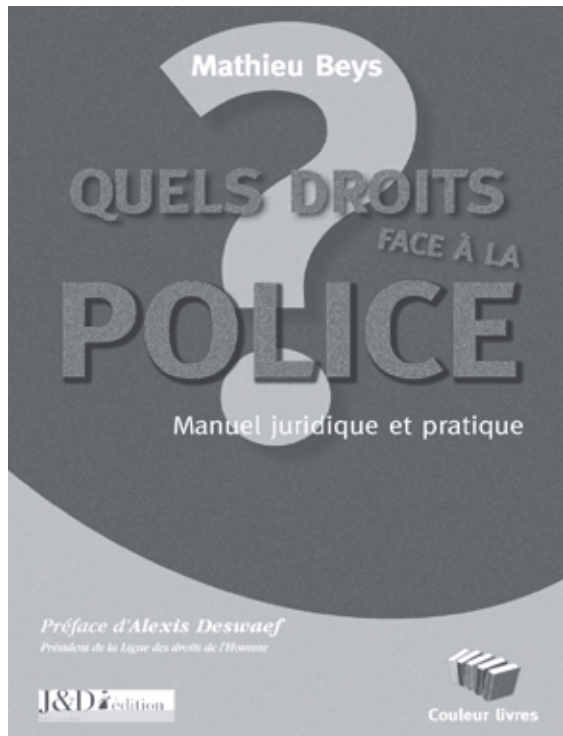
“We weten helaas dat dit wel gebeurt. Er is hierover ondertussen ook interessante rechtspraak n.a.v. een situatie van een vrouw met zwarte huidskleur die in Spanje uit een trein stapte en als enige op het perron werd gecontroleerd. Toen zij vroeg waarom, antwoordde de agent dat hij van hogerhand opdracht had gekregen om alleen vreemdelingen te controleren in het kader van de strijd tegen illegale migratie. Onderzoek in Frankrijk heeft trouwens ook aangetoond dat Arabieren zeven keer zoveel kans maken om gecontroleerd te worden dan blanke Fransen. Mensen met een zwarte huidskleur zes keer.”

“Ik heb ooit eens een artikel geschreven naar aanleiding van een controle in een station waarbij uitsluitend de jongeren tegen de muur werden gezet onder bedreiging van honden. Een moeder had hierop gereageerd omdat ze geschokt was te zien dat alleen jongeren werden geïdendeerd. Het resultaat was belachelijk. Slechts een paar gram cannabis, op honderden jongeren.”

“Hier in Brussel zie ik echter geen elementen die erop zouden moeten wijzen dat mensen zonder papieren in het openbaar worden geïdendeerd. Ik moedig terreinorganisaties dan ook aan om met de modelbrief in het boek steeds opheldering te vragen over bepaalde politionele operaties. Alleen zo gaan we de ware aard naar boven krijgen.”

Mathieu Beys, *Quels droits face à la police?*
Manuel juridique et pratique, Couleur
livres – Jeunesse & droit, 2014, 596
 blz., 24 euro (te vinden in boekhandels
 en online via www.jdj.be/librairie)

Dit praktisch handboek biedt duidelijke antwoorden op meer dan 500 vragen die iedere burger zich kan stellen over de bevoegdheden van de politie in België. Het biedt ook concrete pistes om te reageren – met modelbrieven ter ondersteuning – aan zij die hun rechten willen verdedigen na een abusievelijke interventie of aanhouding door de politie. Dit instrument, door zijn stijl erg toegankelijk en voorzien van vele juridische verwijzingen en noten, zou van pas moeten komen voor zowel nieuwsgierige burgers als voor professionals: juristen, sociaal werkers, verzorgend personeel, journalisten, onderwijzers, vormingsmedewerkers, enz.

Colofon

Artikels:

Gwendoline Daems
Geraldine Bruyneel
Tineke Van Heesvelde
Caroline Claus
Erik Claes
Minne Huysmans,
Iman Lechkar,
Nele Gulinck
Alain Storme
Bart Van de Ven
Bernard Desmet
Ronnie Tack

Redactie

Ronnie Tack
Alain Storme
Tineke Van Heesvelde
Geraldine Bruyneel
Gwendoline Daems
Michel Demol
Nico Martens

Kaftfoto:

Filip Van Zandycke

Eindredactie:

Alain Storme

Tekstverwerking:

Kristel van der Borcht

Vormgeving & Lay-out:

Michel Demol

Drukkerij: ACCO

Opbouwwerk Brussel:

wordt uitgegeven door
Samenlevingsopbouw Brussel vzw,
Henegouwenkaai 29
1080 Molenbeek,
T 02 203 34 24, F 02 203 50 64 ,
E info.brussel@
samenlevingsopbouw.be;
W samenlevingsopbouw.be
© @ 20/06/2014
Samenlevingsopbouw Brussel
Nr. 111 Jaargang 30

MET STEUN VAN DE
VLAAMSE OVERHEID

MET DE STEUN VAN HET
BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

VLAAMSE
GEMEENSCHAPSCOMMISSIE
BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

VLAAMSE
GEMEENS
CHAPSCO
MMISSIE

